

Averzív eszközök és tréning technikák

Hang a Kutyákért Alapítvány

„Ha egy tréner még mindig szöges vagy fojtó nyakörvet használ, az azt jelenti, hogy legalább 25 éve nem olvasott könyveket és nem vett részt tudományos szemináriumokon.”

Dr. Lisa Radosta

Tartalomjegyzék

Bevezető

Tanuláselmélet

Nem asszociatív tanulás

Asszociatív tanulás

Klasszikus kondicionálás

Operáns kondicionálás

Averzív eszközök

Elektromos nyakörv

Fojtó nyakörv

Szöges nyakörv

Averzív technikák

Itthon alkalmazott technikák

Amit a büntetésről tudnod kell

Tévhiték

Jó, és akkor most hogyan tovább?

Hogyan válassz tréneret?

Hol tanulhatsz online, ha nincs lehetőséged magánórákra?

Befejezés

Szószedet

Felhasznált irodalom

Bevezető

Kétség sem fér ahhoz, hogy az élet tele van averzív (*kellemetlenséget, elkerülést okozó*) ingerekkel, és meg kell tanuljunk ezektől elmenekülni vagy elkerülni őket. Azt is tudjuk, hogy amikor az egyed visszatérően nem tud elmenekülni valami elől (*mert korlátozzák valamilyen formában*), akkor ezt a tanult tehetetlenség követheti. **Az állatok jóléte attól függően változik pozitív irányba, ahogy a környezetükben csökkennek ezek az averzív ingerek (Friedman, 2020).**

A kutyák védelme nem merülhet ki abban, hogy elhozzuk őket olyan helyekről, ahol rövid láncon tartották őket vagy súlyos bántalmazást szenvedtek el.

A kutyák védelmének ki kell terjednie a velük való általános bánásmódra is, ami magában foglalja a tanítás (*kiképzés*) során alkalmazott technikákat és eszközöket is.

Ez pedig azt jelenti, hogy nem férhet bele a különböző averzív eszközök és technikák alkalmazása, miközben egyre több tudományos bizonyíték áll rendelkezésünkre arról, hogy a kutyák jólétére ezek milyen káros hatást gyakorolhatnak.

Magyarország is azon országok közé tartozik, ahol a kutyaoztatás egy szabályozatlan terület, így szinte bárki nevezheti magát például *rehabilitációs szakembernek*, miközben nem csak a kutyáknak okozhatnak károkat, de a gazdáknak is.

Szerencsére egyre többen keresnek etikus módszereket alkalmazó trénereket vagy önképzésbe kezdenek azért, hogy szőrös társuknak és maguknak is a legjobb életet biztosíthassák.

A különböző irányzatok képviselői többek között azért sem tudnak leülni érdemben beszélni egymással, mert hiányzik a közös nyelv. A kiadvány egyik célja, hogy a különböző, újonnan megalkotott kifejezéseket vagy hasonlatokat a tanulásmélet és viselkedéselemzés során használt nyelvezettel mutassa be, hogy ezzel is biztosítson gazdák, trénernek és egyéb érdeklődők számára lehetőséget érdemi párbeszédre.

Gyakran nem a megfelelő információt kapják meg a gazdák egy adott tréningtechnikával és annak lehetséges hátrányaival kapcsolatban. Ezért a kiadvány segítségével a kutyatulajdonosok felelős döntést hozhatnak azzal kapcsolatban, hogy milyen irányzatot képviselő oktatóra bízják a kutyájuk fejlődését.

A kiadvány megalkotásával mindannyian bízunk abban, hogy a tudatos kutyázásban és a kutyák jólétének fejlődésében segítséget nyújthatunk azoknak, akik maguk mellé vesznek egy négylábút vagy gondolkoznak továbbképzéseken, esetleg irányváltáson.

A kiadvány tájékoztató jellegű és nem helyettesít egy szakképzett oktatóval való konzultációt!

Törő Vanda
elnök, Hang a Kutyákért Alapítvány
Fear Free Shelters Graduate

Lektorálta: Vékony Kata
Biológus MSc, ELTE Etológia Tanszék PhD hallgató

Vizuális megjelenítés: Andrási Luca
grafikus

Kérjük támogassátok az alapítvány működését akár egy kávé árával, hogy továbbra is biztosíthassunk mindenki számára ingyenesen hozzáférhető oktatási anyagokat!

Számlaszámunk: 11738039-21451700

IBAN: HU74117380392145170000000000

SWIFT kód: OTPVHUB

Közlemény: Adomány

Köszönjük!

Tanuláselmélet

Ahhoz, hogy megértsük nem csak az averzív eszközök működését, de a minden emlőst érintő tanulási folyamatokat, először részletesen át kell nézni a tanuláselmélet szabályait.

A példák mind a force free, mind a balanced módszer képviselőitől származnak.

A túlélés érdekében elkerülhetetlen a változásokhoz való folyamatos alkalmazkodás (Chance, 2013) és pontosan erre használjuk a viselkedésünket. A viselkedésünkkel tudjuk befolyásolni a minket érő történéseket (Friedman, 2021).

Nem asszociatív tanulás

A nem asszociatív tanulás a tanulás alapvető formája, amely szisztematikusan gyengíti (*habituáció*) vagy fokozza (*szenzitizáció*) egy állat szenzoros észlelését vagy viselkedési reakcióját egy érzékszervi ingerre az inger ismételt vagy folyamatos bemutatása esetén (Poon & Schmid, 2012).

habituáció: egy adott reakció ismételt kiváltásával csökken a válasz intenzitása vagy előfordulása, tehát az egyén hozzászokik egy bizonyos ingerhez. Ha most példaként egy zajt veszünk, akkor a habituáció mértéke függ attól, hogy mennyire hangos ez a zaj, a zaj változó minőségétől, hányszor fordul elő a zaj, mennyi idő telik el két alkalom között (*amikor az egyén hallja a zajt*), és egyéb változóktól (Chance, 2013). A habituáció fontos szerepet játszik a túlélésben: miközben tele van a világ különböző veszélyekkel, kedvező lehetőségeket is nyújthat egy állat számára. Mind embereknek, mind állatoknak nagyon figyelniük kell a körülöttünk zajló történésekre, amelyek bajt vagy lehetőséget jeleznek.

Ugyanakkor ha valami visszatérően megismétlődik, de se veszélyt, se lehetőséget nem jelez, elvonhatja a figyelmünket sokkal fontosabb dolgokról, mint például az evés vagy az alvás. A habituáció lehetővé teszi számunkra azt, hogy megszokás nélkül folytathassunk valamit, amit elkezdtünk. Például ha egy vasútállomás mellett lakunk, akkor eleinte nehezünkre esik elaludni éjszaka a vonatok miatt, de egy idő után már észre se vesszük és úgy alszunk, mint a tej. A habituáció szépen illusztrálja a tanulás alapvető természetét: tapasztalatok hatására bekövetkezett változás a viselkedésünkben (Chance, 2013). Érdeemes megjegyezni még azt, hogy túl erős inger esetén nem tud megtörténni a habituáció.

szenzitizáció (érzékenyítés): „ugyanannak az ingernek az ismételt jelentkezésére az állat egyre gyorsabb, egyre nagyobb mértékű válaszreakciót ad” (Csányi, 2002). Néha az emberek úgy gondolják, hogy a kutyájuk majd hozzá fog szokni valamihhez, és ezzel a hozzáállással véletlen felérzékenyítik a kutya reakcióját egy adott ingerre (Todd, 2020).

Asszociatív tanulás

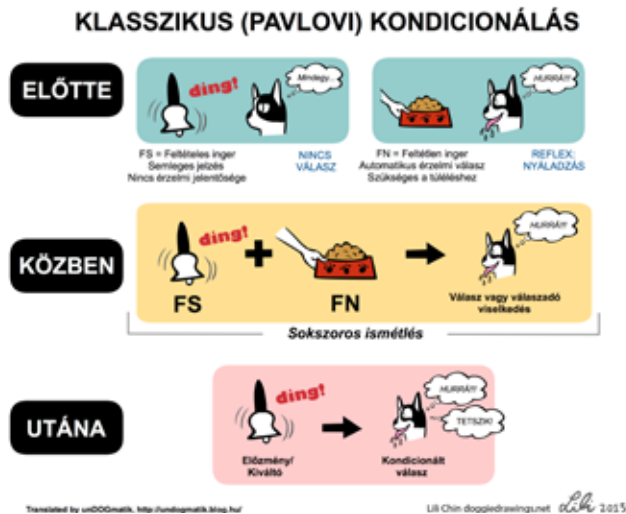
Ennek különböző formáit használjuk tréning és viselkedésmódosítás közben, de gyakorlatilag életünk minden területén jelen van. A viselkedéseink nem egy vákuumban történnek, ez egy szüntelenül történő folyamat, miközben kölcsönhatásba lépünk környezetünkkel, akár kihasználjuk ezt, akár nem.

Az alábbiakban az asszociatív tanulásról lesz szó, hiszen ennek részletes ismerete nélkül nem érthetjük meg, hogyan működnek a különböző tréning módszerek (így például az averzív eszközök és technikák).

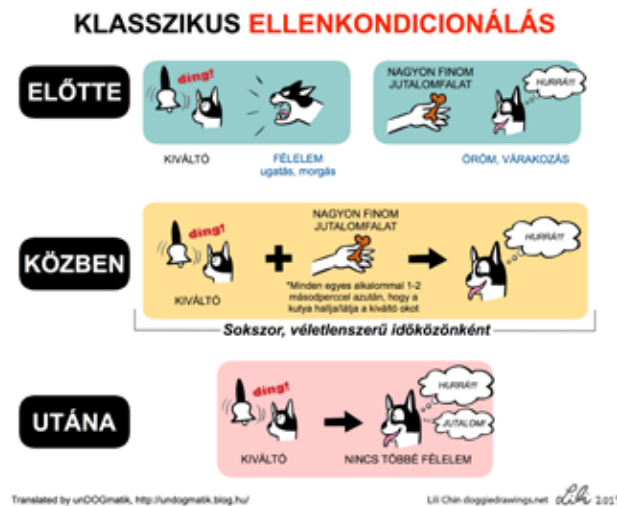

Klasszikus kondicionálás

A klasszikus, avagy reszpondens kondicionálást az orosz tudós, Ivan Pavlov nevéhez köthetjük. 1890-ben tárta a világ elé azt a felfedezését, miszerint az állatok képesek egy eredetileg semleges ingert összekötni egy önkéntelen reakcióval, mint például a nyáladás vagy a félelem (Becker és mtsai. 2019). Ilyenkor egy külső inger (pl. csengő) indít el belső folyamatot (pl. nyáleválasztás), amelyekre az állatnak nincs tudatos ráhatása (Lindsay, 2000).

Ábra forrása: <https://www.doggiedrawings.net/freeposters>

Ábra forrása: <https://www.doggiedrawings.net/freeposters>

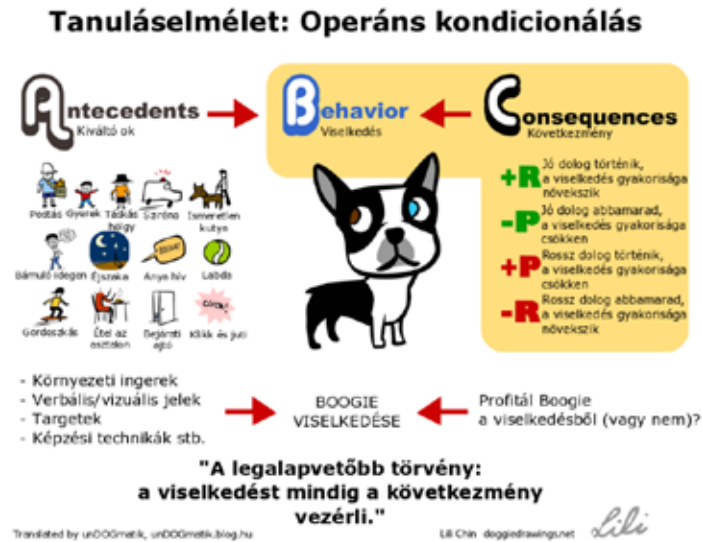
További részletek:

- Megdicsérni a félelmet?
- Félelem, szorongás, fóbia
- Vihar és tüzijáték fóbiák

Operáns kondicionálás

Az egyén egy önként feljάνlott viselkedés és annak következménye (büntetés vagy megerősítés) között kialakított asszociációja. E. L. Thorndike klasszikus, tanulással kapcsolatos kutatása egyértelműen bizonyította, hogy egy adott viselkedés a következményektől függ (Chance, 2013).

Ábra forrása: <https://www.doggiedrawings.net/freeposters>

Négy kvadránst használ az operáns kondicionálás

- pozitív megerősítés (R+),
- negatív megerősítés (R-),
- pozitív büntetés (P+),
- negatív büntetés (P-).

Megerősítésnek számít az, ha egy viselkedést követően egy ingert hozzáadva vagy elvéve növekszik az adott viselkedés valószínűsége a jövőben (*hasznló körülmények között*), míg büntetésnek azt hívjuk, amikor egy viselkedést követően egy ingert hozzáadva vagy elvéve csökken az adott viselkedés valószínűsége a jövőben (*hasznló körülmények között*).

A pozitív azt jelenti, hogy hozzáadunk, a negatív pedig azt, hogy elveszünk egy ingert (*tehát nem a tréning technika érzelmi aspektusára utal*) a helyzetből. Például pozitív büntetésnél hozzáadunk egy ingert (*e-nyakörv általi áramütés*) annak érdekében, hogy a viselkedést csökkentsük (*megállítsuk*).

További szemléletes példa az a kutya, akinek fájdalmai vannak a nyakörv miatt, ezért kicsattog/ráfog a gazda kezére, amikor az a nyakörvet akarja feltenni a kutyára. Ennek következménye az lesz, hogy a gazda nem fogja feltenni a nyakörvet rá, így mivel a fájdalom a viselkedésnek köszönhetően megszűnik, a kutya továbbra is folytatni fogja a kicsattogást. Tehát nem elég csak a megfelelő irányba formálni a kutya viselkedését, mindig meg kell nézni a viselkedést kiváltó okokat is, ami ebben az esetben egy felszín alatt meghúzódó egészségügyi probléma.

+R

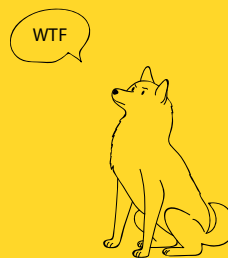
+P

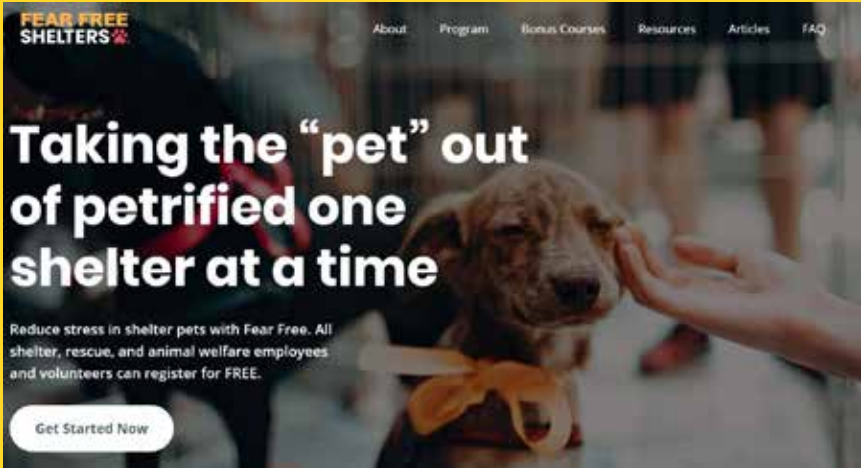
-R

-P

Menhelyek önkénteseinek az alábbi **képzés** elvégzése ingyenes

The image shows a screenshot of a website banner for 'Fear Free Shelters'. The banner features a photograph of a small, light-colored dog being petted by a person's hand. The text on the banner reads: 'Taking the “pet” out of petrified one shelter at a time'. Below this, it says: 'Reduce stress in shelter pets with Fear Free. All shelter, rescue, and animal welfare employees and volunteers can register for FREE.' At the bottom left of the banner is a button that says 'Get Started Now'. The website's navigation menu includes 'About', 'Program', 'Bonus Courses', 'Resources', 'Articles', and 'FAQ'. The logo 'FEAR FREE SHELTERS' is in the top left corner.

Most nézzük át részletesen a különböző kvadránsok működését.

Pozitív megerősítés: a tanuló számára kellemes következmény jelenik meg egy adott viselkedést követően, ez pedig növeli a jövőben, hasonló körülmények között előforduló viselkedés valószínűségét (Reid, 1996; Chance, 2013).

Példák:

- ha azt kérem a kutyámtól, hogy üljön le, és ő leül, ezért én adok neki egy jutalomfalatot;
- ha elengedi a védőkart és ezért kap egy labdát vagy újra foghat.

Fontos megjegyezni, hogy az egyén dönti el, hogy neki mi számít pozitív megerősítésnek. Például ha a simogatást ennek szánom, de semmilyen hatása nincs a kutya viselkedésére, akkor a simogatás valójában nem szolgált megerősítőként a kutya számára (Todd, 2020).

Onnan lehet tudni, hogy a kutya számára valami pozitív megerősítés, hogy

- nagyon kevés jelre és lelkesítésre van szüksége a gondozó részéről,
- növeli a viselkedés hasonló körülmények közötti előfordulását (*tehát leginkább utólag lehet erről megbizonyosodni*) (Ogilvie, 2019).

„Gyakran látom azt, hogy a gazdák nem tudnak elegendő megerősítővel szolgálni a kutya számára azért cserébe, amilyen viselkedéseket elvárnak tőlük.” – Craig Ogilvie

A viselkedések mögötti motivációról, a dopamin szerepéről [itt](#) olvashattok többet.

Ha érdekel a pozitív megerősítés alkalmazása agresszív viselkedéseket mutató kutyák terápiájában, akkor ajánlom ezt a [podcast részt](#) és [ezt a leírást](#) a The Play Way elnevezésű technikáról.

[Itt](#) pedig arról olvashattok, hogy mit tegyetek, ha úgy érzitek, nem működik a pozitív megerősítés.

Negatív megerősítés: másnéven menekülésen/elkerülésen alapuló tanulás.

Amint megjelenik a kívánt viselkedés, a kellemetlenséget, félelmet vagy fájdalmat okozó inger megszűnik.

Ha a viselkedést azáltal szeretnéd ösztönözni, hogy elveszel valamit, akkor az a valami averzív (*kellemetlenséget, elkerülést okozó*) kell legyen.

FONTOS! Mindig az egyén dönti el, hogy számára egy inger averzív-e!

Caroline Crevier-Chabot (*Cats-from Fearful to Friendly*, 2021), magyarázata szerint akkor következnek be negatív megerősítések, ha az egyén viselkedésével pontosan azt kerülheti el vagy attól menekülhet el, amitől szeretne. Ilyen helyzetben az egyén viselkedése azt a célt szolgálja, hogy egy bizonyos averzív dolog kikerüljön az adott szituációból. Ha pedig ez működött, akkor megkönnyebbült az egyén. Ezáltal a jövőben is kontrollálhatja azt, mi történik vele hasonló helyzetben.

Példák:

- ha ültetés a feladat, a kutya amint leül, megszűnik az áramütés/fojtás,
- a karomvágó olló elkerülése *(ahogy közelítek a kutya felé az eszközzel, ő hátrálni kezd, ezáltal elkerüli a kellemetlenséget okozó eszközt),*
- biciklivel közeledő gyereket megugatja a kutya, mire a gyerek elmegy,
- amikor befejezünk egy tréninget, mert nem megy jól, a kutya pedig szinte repül ki az ajtón, hiszen megkönnyebbült, hogy végre vége a tréningnek,
- a kutya fél a parktól, ezért amint közelítünk vele a bejáráthoz, ő megfordul és rohan haza,
- stop-button viselkedések *(megtanítjuk a kutyának, hogy jelezhet, ha ki akar lépni például egy ápolási helyzetből, és amikor ezt a jelet adja, akkor mi abba is hagyjuk, amit csináltunk).*
- a vihartól féltő kutya, aki ezért olyan helyre bújlik, ahol kevésbé hallja *(a félelem nem szűnik meg, és az inger sem, de csökken annyira, hogy a kutya legközelebb is elbújjon).*

Ha részletesen szeretnétek olvasni a negatív megerősítés hátrányairól, Eileen Anderson cikke magyar nyelven [itt](#) érhető el. Ha pedig érdekel, miként használják a negatív megerősítést force free szemléletű trénerek, [itt](#) lehet megnézni egy prezentációt *(a magyar felirat elkészítése folyamatban).*

Pozitív büntetés: a nemkívánt viselkedésre megjelenik egy kellemetlenséget, fájdalmat vagy félelmet okozó inger, mint például fojtó, szöges vagy elektromos nyakörv (*melyek egyébként a testi fenytés körébe tartoznak*), így csökkentve a viselkedés későbbi, hasonló körülmények közötti előfordulását (Becker és mtsai. 2019).

Ha csak megbüntetem a kutyát azért, mert felugrál idegenekre, de nem tanítok neki egy alternatív viselkedést, ami ugyanazt a célt szolgálja, akkor a kutyában kialakul egy konfliktus. Ugyanez igaz arra is, ha a kutya olyan tárgyakat rágcsál, amelyeket nem szabadna, miközben nem biztosítunk számára úgymond legálisan rágcsálható dolgokat (*például plüssök, szárított fülek, stb.*). A pozitív büntetés ezért leginkább viselkedéslenyomást jelent.

Példák:

- azt kérem a kutyától, hogy üljön le, de helyette lefekszik, ezért a pórázzal felrántom,
- elindult a kutya egy nyúl után és elektromos nyakörv viselése esetén itt áramütést kap,
- de az üvöltözés és az ütlegelés is ide tartoznak.

A büntetéssel az a probléma, hogy a kutya hajlamos minden viselkedést elnyomni magában, a gazdák pedig szeretik azokat a kutyákat, akik semmit sem csinálnak, így gyakorlatilag a pozitív büntetést alkalmazó gazda saját magát jutalmazza ezzel (Reid, 1996).

Negatív büntetés: a nemkívánt viselkedésre elveszünk egy kellemes ingert, így csökkentve a viselkedés későbbi, hasonló körülmények közötti előfordulását. Fontos kritérium, hogy a kutya ezt a valamit mindenképp akarja! A „Nem!” tiltószó egy negatív büntető markernek számíthat.

Példák:

- a kutya rágcsál egy cipőt, amit elveszünk tőle,
- azt kérem a kutyától, hogy üljön le, de ő helyette lefekszik, ezért megeszem azt a jutalomfalatot, amit neki akartam adni,
- nem a megfelelő módon csinálja meg a feladatot, viszont aktívan próbálja megoldani, mire a tréner válasza az, hogy inkább elrakja a kutyát a boxba (*time-out*),
- a kutya rámozdul a nyitott tenyérben lévő ennivalóra, mire ezt elveszjük,
- „falkából kizárás” (*bár a kutya nem falkaállat, egy olyan közösségből zárják ki ezáltal, ami az ő szociális egysége: a család, illetve érdemes megjegyezni, hogy általában maga a folyamat párosul pozitív büntetéssel is*).

Mivel természetesen semmi sem fekete vagy fehér, ezért [itt egy gyakorlati példa](#) pozitív megerősítés és negatív büntetés alkalmazására force free tréningben.

A pozitív büntetést és a negatív megerősítést egyébként gyakran összekeverik: részben azért, mert mindkét folyamat averzív eseményeket alkalmaz, mint például áramütés, verés vagy csipkedés. A kettő közötti különbség az, hogy a pozitív büntetésnél egy adott viselkedés után **ADJUK HOZZÁ** az averzív stimulust, és emiatt a viselkedés kevesebbszer fordul elő, míg a negatív megerősítésnél az averzív stimulust **MEGSZÜNTETJÜK** az adott viselkedést követően, mely eredményeként a kívánt viselkedés többször fordul elő (Chance, 2013).

De hogy ne legyen ennyire egyszerű, meg kell említeni, hogy a pozitív büntetés és a negatív megerősítés sokszor összefügg: egy tradicionális hozzáállásnál a tréner elsősorban csökkenti vagy megszünteti a nem kívánt viselkedést pozitív büntetés által. Még új viselkedések tanításánál is először minden más, nem kívánt viselkedést megbüntet, ami ezáltal egy negatív megerősítési lehetőséget (kontingenciát) állít a kívánt viselkedéshez. Például a lábnál követést gyakran nyakörv-póráz korrekcióval tanítják. Egészen addig korrigálják a kutyát így, amíg meg nem tanulja, hogy az egyetlen biztonságos hely a felvezető mellett van. Egy ilyen rendszerben a vezényszavak elkerülési lehetőséget jelentenek: ha nem teszed, amit mondom, akkor kellemetlen inger fog érni (Owings, 2021).

Kiegészítések

- A két kondicionálás közötti egyik legfontosabb különbség az, hogy a klasszikus kondicionálás esetében nincs szükség a tanuló aktív részvételére, míg az operáns kondicionálás a tanuló tudatos részvételén múlik (*hiszen a viselkedése alapján múlik a megerősítés vagy a büntetés*). Utóbbinál a tanuló szándékosan képes a viselkedése által befolyásolni a következményeket, miközben a klasszikusnál a tanulóknak nincs befolyása arra például, hogy a csengő hallatára elindul-e a nyáladzás vagy sem.
- Bár különválasztva tanulunk a klasszikus és operáns kondicionálásról, és valóban különbözőek is, de ugyanakkor össze is vannak fonódva és csak akkor lehetünk sikeresek, ha nem csak a viselkedésre fókuszálunk, de arra is, hogy hogyan érez a kutya az adott szituációval kapcsolatban (Ramirez, 2021).
- Az operáns tanításnak is vannak határai, melyek főként akkor észrevehetőek, amikor az állat ösztönös, mélyen kódolt viselkedéseivel ellenkező dolgot akarok neki megtanítani. Például egy mosómedvét nem lehet arra tanítani, hogy a felvett érmét rögtön tegye a perselybe, hiszen a természetben az ennivalót mindig átdörzsöli és megtakarítja, mielőtt megenné. Ezért bár eleinte elérhetőek sikerek, pusztán kondicionálással nem lehet erre tanítani az állatot (Breland and Breland, 1961). Tehát nem elég az állat érzéseit figyelembe venni, azt is át kell gondolni, hogy egy adott viselkedés tanítása mennyire szolgálja az állat érdekeit, esetleg ellentétes-e az ösztönös viselkedéseivel. Például teljesen természetes az, hogy a kutyák szaglásznak séta során, olykor cik-cakkozva, mégis a mai napig elvárás velük szemben, hogy fejüket felemelve, láb mellett sétáljanak.

- A klasszikus kondicionálással pedig az a probléma, hogy leegyszerűsíti a folyamatot arra, hogy két különböző stimulust összeköt egymással, miközben figyelmen kívül hagyja magát a viselkedést, holott az állat viselkedése nagyon is fontos, hiszen ez szolgál nekünk egyfajta indikátorként, hogy folytathatjuk a tréninget vagy változtatni kell valamit a környezetben.

„Mindig arra figyelünk, hogyan vehetnék rá egy állatot arra, hogy megcsinálja azt, amit kérünk tőle, pedig szerintem az is nagyon fontos, hogy ne csak oda figyeljünk arra, amikor az állat nemet mond, de tartsuk is tiszteletben.” – Chirag Patel

Miután átvettük részletesen a tanuláselméleti alapokat, nézzük meg, hogyan működnek a használatban lévő, averzív eszközök és milyen mellékhatásokkal lehet számolni.

Averzív eszközök

„Sokszor hallhatjuk azt az érvet averzív tréning eszközök és technikák mellett, hogy ilyen ingerek a természetben is előfordulnak. Ez azonban egy komoly logikai hiba, ugyanis önmagában attól nem lesz valami jó, mert előfordul a természetben. És ugyanez fordítva is igaz. A természet ugyanis nem egyenlő az abszolút jóval. A természetben előfordulnak özönvizek, mérgező anyagok és még sok más, amiket örömmel elkerülünk!” – Agnieszka Janarek

A kiadvány során többször találkozhattál már az averzív szóval, így nézzük részletesen, mit is jelent ez: bármi, ami az állat számára rosszat jelent, bármi, ami kellemetlen, fájdalmas, idegesítő, kényelmetlen, stb. Például kiabálás, ütlegelés, figyelmen kívül hagyás, pórázrángatás, gyors mozgás, lefogás, áramütés, és így tovább (Reid, 1996).

Az averzív ingerek érzelmi mellékhatásokat generálnak, melyek befolyásolják a tanulási folyamatokat. Míg tréning közbeni jutalomfalat használata legrosszabb esetben is „csak” egy sovány vagy elhízott kutyát eredményez, ugyanez averzív ingereknél traumatizálhatja és/vagy bántalmazhatja a kutyát (Reid, 1996).

...
További részletek:

[Logikai hibákról](#)

Elektromos nyakörv

Többnyire három (hang, rezgés, áramütés) funkciója van, amelyeket külön és együtt is lehet alkalmazni:

- **avertív stimulus:** ilyenkor a tréner áramütést vagy erőteljes rezgést alkalmaz azért, hogy a kutya abbahagyjon egy viselkedést és/vagy annyira kellemetlenül érezze magát, hogy végül a tréner számára elvárt viselkedést mutassa. Ha ez működik, akkor a stimulus eléggé avertív (*kellemetlenséget, elkerülést okozó*) a kutya számára. Ez pozitív büntetés és/vagy negatív megerősítés.

- **kondicionált averzív stimulus:** ha csak a hangot használja a tréner, akkor az áramütést egy semleges hanggal társítja (*mint például az e-nyakörv sípolása*), mielőtt magát a hangot pozitív büntetesként alkalmazná. A klasszikus kondicionálás törvénye szerint maga a hang elkezd kondicionált büntetesként funkcionálni, és ugyanazt a fiziológias stresszt váltja ki a kutyából, mint maga az áramütés.

- **jel pozitív megerősítéssel tanított viselkedésekre:** ritkán, speciális esetekben (*például ha a kutya látó- és hallótávolságon kívül van vagy esetleg hallássérült*), megfontolható enyhe rezgés vagy sípolás alkalmazásával tanítani viselkedéseket. Ezeknek a stimulusoknak viszont kellően enyhének kell lenniük ahhoz, hogy ne váljanak averzívvá a kutya számára, ugyanis egyes kutyáknak bármilyen nyakat ért rezgés okozhat kellemetlenséget (Rybicka, 2020).

Ha valaki rezgő nyakörvet szeretne használni a hallássérült kutyáján, akkor ajánlott erre a célra kifejlesztett eszközt beszerezni, ugyanis az elektromos nyakörvek sajnos bármikor meghibásodhatnak, ezáltal súlyos károkat okozva a kutyának.

Hallássérült kutyák tanításáról bővebben [itt](#) és [itt](#)

Több forgalmazó (és tréner – szerk.) ahelyett, hogy az elektromos nyakörvek valódi természetéről beszélne, az áramütést olyan eufemizmusokkal írják le, mint „statikus korrekció”, „meglepetés”, „koppintás” vagy „csiklandozás” (Schubert, Jonckheer & Kolbe, 2021). További részletek az üggyel kapcsolatban [itt](#).

Nem lehet eleget hangsúlyozni, hogy mindig az egyéntől függ, egy-egy stimulust, esetünkben az áramütést hogyan éli meg, és itt meg kell említeni az egyén fizikai adottságainak fontosságát is, mint például a bőr vastagsága vagy a szőrzet zsírtartalma. Pontosan a sok tényező miatt nehéz az áramütés erősségét, időtartamát és az ismétlések számát az egyénhez megfelelően igazítani a lelki trauma elkerülésének érdekében (Kapteijn és mtsai. 2020).

Az elektromos nyakörvek használata melletti érv sokszor az, hogy így a kutyát el lehet engedni pórázról és még veszélyes szituációkból is visszahívható. Ez megint csak egy logikai bukfenc, ugyanis gondoljatok bele, **mennyire szabad az a kutya, aki valójában folyamatosan attól tart, mikor kapja a következő áramütést?**

Olyan pedig nincs, hogy egy eszköz 100% garanciát biztosít! **Számos esetről hallani, ahol a kutya a fájdalom ellenére is elhagyta a láthatatlan kerítés határait (Starinsky és mtsai. 2017) vagy hiába rázta/sípolt a nyakörv, nem jött vissza.**

Egy, a kutyát mozgásában nem korlátozó hám és hosszú póráz tökéletes, biztonságos és fájdalommentes lehetőségeket nyújt ahhoz, hogy

- szaglásszanak, jelöljenek és más természetes viselkedéseket kiéljenek,
- szabadon és kényelmesen, számukra tetsző módon mozogjanak,
- más kutyákkal vagy emberekkel ismerkedjenek a póráz feszülése nélkül (Forday, 2022).

Egészségügyi kockázatok, egyéb mellékhatások

- Az elektromos nyakörvek használata a bőr károsodásának veszélyével járhat (Polsky, 1994): Az elektromos nyakörveket szorosra kell állítani, hogy ezáltal a fém részek közvetlenül érintkezzenek a bőrrel. Ezáltal nem csak hogy kényelmetlen egy ilyen nyakörv, de ahol a fém részek érintkeznek a bőrrel, ott irritáció léphet fel, amely eredményeként kialakulhat szöveti elhalás. Az ugatásgátló és láthatatlan kerítéshez használt nyakörvek kifejezetten veszélyesek, hiszen hosszabb ideig kell viselnie a kutyáknak. Arról nem beszélve, hogy az eszköz komoly fizikai sérüléseket okozhat (Masson és mtsai. 2018).
- Dr. Lynn Honeckman (Tudge & Nilson, 2021) sok olyan kutyával találkozott, akiket korábban elektromos nyakörvvel korrigáltak és minden esetben rosszabbra fordult a viselkedésük *(félősebbek, agresszívbak lettek)*. Véleménye szerint ezek a sérülések nem csak a bőrön láthatóak, hanem súlyos mértékű lelki károsodásokat is okoznak.
- „Az elektromos/láthatatlan kerítésnél elég lehet egyetlen áramütés is, és a kutya többé még akár az udvarra sem akar kimenni” (Becker és mtsai. 2019).
- Dr. Lisa Radosta számol be egy esetről (Becker és mtsai. 2019), ahol „a tulajdonosok csak néhány hétig alkalmazták az elektromos nyakörvet agresszív kutyájukon, de a hatásai maradandónak bizonyultak. Mivel már az agresszió első figyelmeztető jelére büntették a kutyát, így az árulkodó jeleket eltiűntették a kutyából, ezáltal kreáltak egy előjel nélkül robbanó kutyát. Ez nem csak hogy veszélyes volt, de csupán tüneti kezelés, ugyanis a kutyának valójában más kutyáktól, gyorsan közeledő emberektől vagy furcsa külsejű tárgyaktól való félelme volt, ami miatt agresszívan lépett fel velük szemben. A félelem megmaradt, de már senkinek nem tudta jelezni. Hónapokba telt, mire klinikai viselkedésterápiával és gyógyszerekkel sikerült a kutyának segíteni.”

További részletek:

Elektromos nyakörvet viselő kutyák testjeleinek elemzése [itt](#).

Videó az elektromos nyakörv használatáról [itt](#) és egy elemzés [itt](#).

Fojtó nyakörv

Már magában a nevében is benne van a működési elv, hiszen a kutya azért hagyja abba a nem kívánt viselkedést (*pozitív büntetés*) vagy csinálja a kívánt viselkedést (*negatív megerősítés*), hogy ezáltal elkerülje a fájdalmat és adott esetben levegőhöz tudjon jutni. **A fojtó azért működik, mert elegendő diszkomfortot okoz a kutyának ahhoz, hogy „engedelmes” legyen.**

A fojtó nyakörv használata NEM való tréninghez!

Ahol viszont alkalmazható: kutyák gyors mozgása A-ból B-be (*például állatorvosi rendelőben vagy egy menhelyen*) vagy kutyák befogásánál, tehát nagyon rövid ideig!

Ennek ellenére sajnos sokan használnak fojtót például az úgynevezett „falka sétáknál” is, amikor egy ember kezében van 5-6 póráz. Ennek veszélyeiről és hátrányairól [itt](#) és [itt](#) írtunk.

Egészségügyi kockázatok, egyéb mellékhatások

- „*A fojtó és szöges nyakörvek általi ismételt nyomás súlyos bőr- és izomgyulladást, szélsőséges esetben pedig nyaki gerinc sérüléseket okozhat. Ezekről a nyakörvektől a kutya köhöghet, de akár a légcső összeesése vagy a pajzsmirigy károsodása is bekövetkezhet.*” – Dr. Lorella Notari
- A pajzsmirigy egy pillangó formájú szerv, amely közvetlenül a gége és a légcső előtt van, a mandibuláris nyálmirigyek pedig az arc oldalán, közvetlenül a fülek alatt találhatóak. Ebből is látszik, hogy könnyen megsérülhetnek traumatikus és hirtelen nyomóerő hatására (*ilyen például a fojtó, a láncos, a szöges vagy a fonott bőr nyakörv is*). – Dr. Jean Dodds

Egy sajnós nagyon friss, [magyarországi eset](#).

További részletek:

Videóelemzéseket [itt](#) és [itt](#), egy képelemzést pedig [itt](#) lehet megnézni.

Esettanulmány: Bea és Max története

(A történet valós, de a neveket megváltoztattuk)

Max már nem volt fiatal, amikor örökbefogadtam, de szerencsére a menhelyes évek nem hagytak komoly nyomot rajta, nagyon könnyű volt vele az élet, pár apróságot leszámítva. Volt viszont egy olyan probléma, ami feladta a leckét: nagyon húzott pórázon. Sajnos nagyon hamar kaptunk egy tanácsot, amit az illető be is mutatott Max-en: amikor elindult izgalmában, egy hatalmasat rántva rajta megfordult vele az illető, amitől szegény kutya a levegőben megpördült, majd belecsapódott a földbe, mindezt egy hangos sikollyal kísérvé. Elég sokkoló élmény volt, ráadásul pár nappal később kiderült, hogy csípő diszpláziája is van, egészségügyi okokból sem volt jó ötlet szerencsétlent ilyen hirtelen mozdulatoknak, levegőben repkedésnek kitenni, főleg nem nyakörvben. Utána tény, hogy jobbnak látta nem húzni a pórázt, sőt, leginkább semmit se csinált, ameddig ennek az embernek a kezében volt. Ezt a tréninget mi nyilván nem gyakoroltuk vele többet, ehhez nem kellett nagy hozzáértés, hogy ne akarjuk próbálgatni egy szerencsétlen mentett kutyán. Utána egy ideig próbálkoztunk mindenféle interneten olvasott módszerrel, de semmit nem értünk el vele. Viszont annyira sok kutyas mondta a környezetemben a retriever pórázt, hogy annak elkezdtem utána nézni sajnos. Ahonnan rendeltem (egy magyar oldal, aminek amúgy rengeteg követője van), annyira profi marketing szöveget, videókat csatolt a pórázhoz, hogy laikusként elhittem azt a nyilvánvaló hazugságot, hogy egy ilyen nyakörvtől/póráztól nyugodt lesz séta közben a kutyám. Megvettem a csodapórázt és csináltam is vele a „tréninget” sajnos. Meggyőző is volt, hogy két ujjal meg lehetett tartani vele a 25 kilós testét, tényleg nagyon lassan, kimérten sétált benne szinte varázsütésre az előtte a karomat majdnem kitépő kutya. Sajnos csak egy ember volt a környezetemben, aki megkérdezte, hogy miért rakok fojtó nyakörvet szegény kutyára, de őt megnyugtattam a cég szövegével, amitől rendeltem a pórázt: ha jó helyen van elhelyezve a kutyán, nem is fojtogatja, így nyugodtabban sétál, ami neki jajj de jó... stb, stb.

Annyira sajnós nem voltam akkoriban még képben, hogy észrevegyem a marketing videókon vagy legalább Maxen a stressz jeleket, amiket „nyugalmában” mutatott: nagyon óvatosan sétált hátracsapott fülekkel, sem szimatolni nem próbált, sem bármerre megindulni, sem kutyákkal ismerkedni, csak várta szegény, hogy végre legyen vége a sétának. A valóság nem az, hogy a kutya ilyenkor nyugodt, hanem az, ilyenkor szerencsétlen állat próbálja elkerülni a fulladást okozó mozdulatokat, ezért inkább melletted jön, mert nem akar megfulladni. Szerencsére a kutyaiskolában már nem javasolták ennek a „csoda” póráznak a használatát, így meg is szabadultunk tőle. A mai napig nagyon szégyellem, hogy rátettem szegényre. Azóta egyébként már szépen sétál, egy másik iskolában szerencsére megtanították rá, nulla fojtogatás kellett hozzá.

Szöges nyakörv

Egy szöges nyakörv állítható, hiszen bármennyi részt ki lehet venni belőle, hogy ezáltal úgy illeszkedjen a kutya nyakára, hogy a póráz húzására a kutya nyakába fúródjon (Lindsay, 2005). A kutyák nyakán nem olyan vastag a bőr, hogy egy szöges nyakörv okozta károsodásuktól teljesen megóvja őket (Bekoff & Pierce, 2019).

További elemzések [itt](#) és [itt](#).

Rengeteg kutyának a nyak minél fentebbi részére teszik a szöges (és a fojtó) nyakörvet, hiszen így tud elég fájdalmat és diszkomfortot okozni ahhoz, hogy a pórázkezelő minél kevesebb erőfeszítéssel irányíthassa az adott kutyát.

Mind a szöges, mind a fojtó nyakörveket leggyakrabban a pórázon húzás ellenszereként ajánlják, ugyanakkor egyes kutyák a fájdalom ellenére is húzni fognak, amittől a tulajdonos még frusztráltabbá válhat, így még több kényszert alkalmazva és még több diszkomfortot okozva a kutyának.

Egészségügyi kockázatok, egyéb mellékhatások

- Jim Casey arra figyelmezteti a gazdákat (Tudge & Nilson, 2021), hogy ha a szöges nyakörvből kiálló szögek a gége felett helyezkednek el, komoly sérüléseket okozhatnak. A nagy nyomás a nyaki erek összenyomódását és a vérellátás ideiglenes megszűnését okozhatja. Ha a kutya húz, akkor egy egyszerű fojtó nyakörvvel 6x nagyobb a kontakt erő, mint sima nyakörvvel, egy szöges nyakörv esetén ugyanolyan mértékű húzásnál ez az érték több, mint százszoros.
- *„A fojtó és szöges nyakörvek általi ismételt nyomás súlyos bőr- és izomgyulladást, szélsőséges esetben pedig nyaki gerinc sérüléseket okozhat. Ezekről a nyakörvektől a kutya köhöghet, de akár a légcső összeesése is bekövetkezhetsz vagy a pajzsmirigy károsodása. Több olyan esettel is találkoztam, amikor a szöges nyakörv által okozott elváltozásokat csak akkor vették észre, amikor a kutyáknál olyan súlyos fertőzések alakultak ki, amelyeket már nem lehetett figyelmen kívül hagyni. Sajnos az apróbb bőrelváltozásokat a kutya bundája miatt nem vették észre.”* – Dr. Lorella Notari
- Dr. Jean Dodds kiemelte, hogy mivel a pajzsmirigy közvetlenül a gége és a légcső előtt van, a mandibuláris nyálmi rigyek pedig a fülek alatt, ezért a fojtó, a láncos, a szöges vagy a fonott bőr nyakörvek hirtelen nyomóerő hatására könnyen tudnak komoly sérüléseket okozni (Tudge & Nilson, 2021).

Egyes eszközök a legrosszabb esetben hatástalannak bizonyulnak, mások pedig kondicionált negatív asszociációkat, stresszt, szemészeti és ortopédiai károsodást is okozhatnak. Ilyenkor pedig fennáll a veszélye annak, hogy a kutya az averzív ingert emberekkel, más állatokkal vagy egyéb környezeti ingerekkel fogja összekapcsolni és nem a húzással, ami miatt kialakulhat félelem alapú agresszív viselkedés.

További problémát jelent, hogy a hagyományos nyakörveknél mivel kisebb az érintkezési felület, a nyomás és a kifejtett erő a nyaki részen koncentrálódhat, ezáltal növelve az ideg- és bőrkárosodás esélyeit.

A pórázon húzás minden kutyánál megnöveli a maradandó légcső-, gége-, nyelőcső- és szemkárosodás kockázatát, de különösen problémás lehet a brachycephalicus fajták (mopsz, francia bulldog) esetében (Townsend és mtsai. 2022).

A már említett eszközök további hátrányai között szerepel az is, hogy jelentősen korlátozzák a kutyákat szabad mozgásukban, és ha ehhez hozzáadunk még egy rövid, feszes pórázt, akkor mind a kommunikációjuk, mind a viselkedéseik limitáltak lesznek. Ez pedig többek között azért is probléma, mert a helyzetet oldó viselkedéseiket nem tudják ilyen felszerelésekben gyakorolni: szaglászás, fej leengedése, kifordulás, stb. Amikor egyes helyzetekben a kutya elkezd szaglászni, akkor szokták úgy is jellemezni ezt pejoratívan, hogy a kutya „terel”. Pedig valójában ha idegen kutya láttán inkább elmegy szaglászni, az egy nagyon jó taktika a részéről és ennek határozottan örülni kell! Értelemszerűen ezt nem tudja megtenni, ha a felszerelések *(vagy a tréner által alkalmazott egyéb technika miatt)* bele van kényszerítve egy konfrontatív helyzetbe.

Ha érdekelnek többek között fénykép és videó elemzések olyan kutyákról, akiken averzív eszközöket vagy technikákat alkalmaznak, akkor ajánlom a [Kerri Norman oldalát](#).

További részletek:

[A megfelelő nyakörv választásról](#)

Averzív technikák

Érdemes megvizsgálni több, széles körben alkalmazott technikát is, amelyek bár nem minden esetben használnak eszközöket, de méltán kiérdemlik az averzív jelzőt.

Itthon alkalmazott technikák (a teljesség igénye nélkül):

- „Falkából kizárás”

Bár a farkasok szociális struktúráját falkának hívjuk, ez nem az ember által elképzelt, klasszikus falkát jelenti. A társállatként tartott kutyák szociális egysége viszont a **CSALÁD**. Tehát helyesen ez úgy hangzana, hogy „*családból való kizárás*”. Erről és további érdekességekről [itt](#) olvashatsz részletesen.

Gyakorlatban ez a technika úgy néz ki, hogy amikor a gazda számára kellemetlen viselkedést produkál a kutya, mint például szeparáció miatti vokalizáció, rombolás, vagy agresszív viselkedések, akkor gyakran előkerül még a mai napig is ez a tanács, hogy egyszerűen zárja ki a kutyát a „falkából”, azaz a családjából. Küldje el a kutyát magától, szinte észre se vegye, hogy ott van, és ezzel megoldódik a probléma.

Egyes esetekben valóban megoldódik a probléma, hiszen viselkedéslnyomás történt, a viselkedést kiváltó mögöttes érzelmeket viszont nem változtatja meg ez a technika, ami miatt később újra felszínre törhet a nemkívánatos viselkedés, akár súlyosabb formában. Alkalmazott kvadránsok: P+ / R- / P-

Amikor összeállítunk egy tréning tervet, akkor mindig figyelni kell arra, hogy hacsak nem változik a kutya érzelmi válasza, akkor pusztán elnyomtuk a viselkedést (Ramirez, 2021).

„A mentális bántalmazás megvalósulhat az állat minimálisan szükséges szociális interakcióinak megszüntetésével vagy a jövőben bekövetkező fájdalmas vagy félelmetes inger ismétlődő kilátásba helyezésével” (Overall, 2013).

„Az állatbántalmazásba beletartozik a fizikai bántalmazás, szexuális és érzelmi bántalmazás, elhanyagolás és állatviadalok szervezése. (...) **Az érzelmi bántalmazás az ismétlődő vagy hosszabb ideig tartó mentális erőszak, melynek része a szociális interakciók visszatartása.**” Canadian Veterinary Medicine Association

Az idézetek forrása: **Tréning & bántalmazás**

„A kutyáknak szükségük van szeretetre és ezt megtagadni tőlük pontosan annyira etikátlan dolog, mint nem biztosítani számukra egészséges ennivalót”(Wynne, 2019).

További részletek:

Bántalmazás

Gazdik vagy szülők?

Viselkedéslnyomás hátrányai

• Behibáztatás

A nevéből talán már következtethetünk a működési elvre: a kutyát szánt szándékkal beleviszi a tréner vagy a gazda (*tréner, esetleg internetes kommentelők tanácsára*) egy eleve vesztes helyzetbe, ahonnan a kutya semmiképpen sem jöhet ki jól, hiszen a cél a büntetés (*más néven befegyelmzés, korrigálás, stb.*).

Képzeltetek el egy marék, földre szórt virslit. A kutyát ehhez a ponthoz vezeti a gazdi, majd a kutya amint rászagolt vagy esetleg bele is evett a virslibe, a gazdi megrántja a pórázt vagy szóban tiltja. Alkalmazott kvadránsok: P+ / R-

A büntetéssel kapcsolatos problémákról a következő fejezetben olvashatsz részletesen, de annyit érdemes már most megjegyezni, hogy ezzel a technikával az az egyik probléma, hogy a büntetés nem tanít új viselkedéseket, csupán megakadályozza az adott pillanatban azt, hogy a kutya tovább csinálja a gazda számára nemkívánatos viselkedést.

Ha érdekel, hogyan néz ki egy hibázásmentesen felépített tréning (*errorless learning*), akkor kattints [ide](#).

• Palackozás

Ez azt jelenti, hogy a kutyát bizonyos helyzetekben kavicsokkal megtöltött kis és/vagy nagy PET palackokkal „zökkenti ki” a tréner/gazda az alábbi módokon:

- zörgetés,
- kutya elé/mellé/mögé dobás,
- kutyához dobás.

Azt leszámítva, hogy erősen etikátlan magatartás ilyen módon jelezni a kutyának, hogy olyasmit tett, ami a tréner/gazda számára nem kívánatos, Eileen Anderson [itt](#) részletesen elmagyarázza az ezzel kapcsolatos további problémákat (a cikk magyar nyelvű).

• Pórázrágatás

Ez azt jelenti, hogy a pórázfejelem érdekében a kutyát előre-hátra, oldalra, esetenként felfelé kell rángatni pórázon abban az esetben, ha a gazda elé megy vagy kimozdul az elvárt pozícióból. Ennek veszélyeiről [itt](#) olvashatsz részletesen.

Az alábbi ábra pedig szemléletesen bemutatja ezen veszélyek egy részét.

Miért válassz hámat?

A kutya nyaki része a test egyik legérzékenyebb/legsérülékenyebb része. A nyakörvek számos fizikai sérülést okozhatnak vagy súlyosbíthatnak meglévő problémákat, mint például:

- szemproblémák az intraokuláris szemnyomás miatt,
- összeesett légcső,
- syringomyelia,
- érzékeny torok (pl. kennelkőhögés után),
- elhúzódhat a műtét utáni lábadozás,
- pajzsmirigy rendellenességek,
- negatívan befolyásolhatja a nyirokrendszert, a véráramlást és az idegpályákat.

További részletek:
[Miért húz a kutya?](#)

Az ábra nagyobb felbontásban [innen](#) letölthető.

• Meghajtás

*„Nem megkergetem, csak tolom. Nagy, fenyegető testfelületet mutatva, hangoskodva, minden olyan testjelet bevetve amivel dominanciát sugározok felé elzavarom a kutyát, amíg az fel nem adja. Tudni kell reagálni a kutya viselkedésére, értelmezni kell a jeleit, tudni kell a megfelelő időben abbahagyni. Utána pedig minden esetben ki kell oldani a kutyát, hogy ne maradjon benne a feszítő, mert az semmilyen szempontból se jó. Én úgy tanultam meg, hogy az oktatók 15-20 percen át ott jöttem mögöttem és mondták mit csináljak, kommentálták mi történik éppen és arra én mit reagáljak. (...) Ráadásul ha nincs aki megtanítsa rá, nem fogod tudni mikor elég, **simán túljár az eszeden a kutya, megadó testtartást vesz fel és azt hiszed, hogy nyertél. Holott ő nyert.**”*

Ez egy szemléletes hozzászólás, amivel jól bemutatható a tudományt és állatjólétet figyelmen kívül hagyó kutyázás egy része, hiszen még a kutyák testjeleinek is sajátos értelmezést adnak.

A meghajtás leginkább akkor kerül előtérbe, ha a kutya már sokadjára nem figyelt a gazdájára vagy épp valamilyen nagy bűnt követett el, mint például agresszív viselkedés más kutyával szemben. Alkalmazott kvadránsok: P+ / P- / R-

Valóban tudni kell értelmezni a kutya jeleit, ez pedig pontosan azt jelenti, hogy ha megadó testtartást vesz fel és minden jel erre utal, akkor ő **NEM** éppen *túl akar járni az eszünkön*, hanem valóban nagyon komoly negatív érzéseket él át az adott helyzetben és így jelzi, hogy **hagyd abba azt, amit csinálsz!**

• Horpaszba csípés

Ez egy amolyan figyelemelterelő, kizökkentő, megszakító jelzés a kutyának, amikor hirtelen oldalról a horpaszába csíp/szúr/bök a tréner/gazda (például ha a kutya **fixál** egy másik kutyát). Azt leszámítva, hogy igen kellemetlen, fájdalmas lehet a kutyának (hiszen egy nagyon érzékeny területről van szó), agresszív viselkedést is kiválthat belőle (például átirányított agresszió).

Egyes kutyák ugyanis az érzéseiket más állatokra irányítják át, és megtámadják vagy megharapják őket (Becker és mtsai. 2019).

„Egy kutya bízhat a gazdájában vagy félhet tőle. A kettő egyszerre nem működik, ugyanis a bizalom és a félelem egymással inkompatibilis érzések.” – Meg Dye

Esettanulmány – Anna és Lizi története

(A történet valós, de a neveket megváltoztattuk)

Kábé 4-5 hónapos kis megszeppent kutya volt Lizi, amikor ezt az egészet elkezdtek.

Új volt neki minden, kivettem a sulit futiba, hogy szocializálódjon, de nem igazán jött össze, mert többször lerohanták más kutyák nem szépen és nem is finoman közelítették meg. Volt aki ugatta, így Lizi be volt ragadva a lábamhoz, ha viszont elengedtem és volt lehetősége, akkor inkább ki akart menni.

Próbálkoztunk többször, de az oktatók nem igazán segítettek abban, hogy olyan kutyával ismerkedjen, aki nyugodtabb.

Ezek után mentünk tanfolyamra is, ekkor már próbált ismerkedni hasonló méretű kutyákkal (ő ugye kistestű), kölykökkel, de mindezt úgy kellett tennem, hogy vegyem le a szemem róla és ne engedjem behúzódnia a lábamhoz. Volt olyan kutya, akivel barátkozott, de volt akire ekkor már kitört, jellemzően azokra akik hozzá jöttek oda, nem pedig azokra akikhez ő.

Már az első tanfolyamon történt olyan, hogy egy kutya belepukkant rohanás közben, szegény meg csak nyekkent. Az elején szépen együttműködött velem, ott volt mindig a közelemben, később pedig kezdett volna császkalni, ismerkedni tanfolyam alatt, de ilyenkor bele nyúláltak a segítők, ezért ezt megelőzve inkább mindig elhívtam. Majd egyre többször főleg pórázon jöttek a kitörések, még kölyök korában. A kitörést tiltani kellett, vagy póráz fegyelmezni, mielőtt nagyon „beleporgette” magát, viszont egyre több volt az ilyen eset és egyre jobban kellett tiltanom.

Szerzett azért barátokat is, póráz nélkül elég szépen kommunikált, sokszor vissza is tudtam hívni, ha láttam, hogy sok lesz valakinek.

Volt, hogy elengedésnél tőlem kicsit távolabb szaglászott Lizi, két kutya pedig oda sietett hozzá és a fenekét kezdték szagolgatni, mire kitört rájuk egy pillanatra (*itt szerintem csak jelezte, hogy sok neki az, amit csinálnak*), majd megdobták egy kavicsos flakonnal. Azt mondták, hogy nem csak neki szánták, de mégis rajta landolt...

A következő eset, ami nagyon megrázott, az az volt, hogy az ölemben volt, amikor is kimorgott egy oktatót, amikor az vigyorogva rajztáblával közelített hozzá, amiért cserébe oda koppintottak a mappával az orrára. Egy olyan kistestű kutyának, aki maga akkora volt, mint a mappa!

Olyan is történt többször, hogy oda hívták az oktatók magukhoz, majd elküldték...

Ami nálam teljesen betette a kaput, az egy agility edzés szünetében történt: mindenkitől arrébb mentünk és oda sétáltak hozzánk egy kölyök kutyával, aki új volt, és mivel szimatolt, nem gondoltam, hogy ki fog törni Lizi, de sajnos megtette és ezért orrba vágták egy literes vizes palackkal.

Mióta csináljuk a reaktív tréninget, egyre ritkábban van kitörés. Egyrészt megtanultam, hogy mi az, ami még sok neki és akkor elkezdek dolgozni rajta, de olyan is van, hogy ő mutatja, hogy lassítsunk vagy álljunk meg, illetve a kisebb ingerekre már nem is reagál.

A póráz fegyelmet is elhagytuk, korábban, ha póráz fegyelemben sétáltunk csak követett és azzal foglalkozott, bár néha kitört. Azóta a pozitív megerősítéssel felépített sétát gyakoroljuk és sokkal boldogabb, figyelmesebb a közelemben.

Ami szembetűnő volt, hogy elkezdte megmutatni hogy séta közben mitől fél, ezekkel az ingerekkel is dolgoztam és úgy haladtunk tovább. Megtanultam meglátni azt is milyen, amikor szeretne egy kutyával ismerkedni és ki az, akihez oda engedhetem kitörés nélkül.

Megtanultam, hogy mennyivel másabb nyugodt állapotban elkezdni a tréninget és hol vannak séta közben olyan helyek, ahol kicsit megpihenhet vagy játszhat nyugalomban vagy kiengedheti a feszéköt egy kis zoomie-val.

Megtanultam, hogy az nem szocializáció, ha egy halom vegyes kutya közé beviszem.

Összességében a kapcsolatunk sokkal jobb lett, sokkal nyugodtabb a kutya és rengeteg dolgot tanultam.

Sajnos azóta is fél a ráhajló emberektől vagy akik feltűnően meg akarják közelíteni, illetve a palckoktól.

Múltkor el is felejtettem ezt és megfogtam egyet a kocsiban, hogy megitassam, erre Lizi felugrott az ablakra.

Annyira fél tőle, hogy ha játszik az udvaron és meglát egy flakont a földön, még a labdáját is kiköpi.

...

További részletek:

Falkavezérség & dominancia

Pórázfejelemről

Kötődési tréningről

Mi a baj a TikTok videókkal?

Amit a büntetésről tudnod kell

Először is érdemes tisztázni, hogy a büntetéseket más néven korrekciónak, fegyelmezésnek, ösztönkezelésnek, viszonyrendezésnek és szabályállításnak is szokták nevezni. Ezt pedig bár sokszor és sokan külön szokták választani a tanítástól, a gyakorlatban ilyenkor is a tanuláselmélet alapelvei működnek. Dr. Zazie Todd hívja fel az olvasók figyelmét a 2020-ban megjelent, *Wag c.* könyvében arra, hogy a kutyák folyamatosan tanulnak, függetlenül attól, hogy mi, emberek éppen tanítunk-e nekik valamilyen feladatot. Tulajdonképpen az egész életük a tanulásról szól.

Hogyan definiáljuk a büntetést?

Köznyelvben amikor azt halljuk, hogy valakit megbüntettek, akkor megtorlásra vagy „visszafizetésre” asszociálunk. Ez a fajta szóhasználat a tudományban teljesen hasztalan, hiszen itt a fogalmakat mérhető módon kell meghatározni. A büntetés pedig a viselkedésre gyakorolt, mérhető hatásokon keresztül definiálható. A tanuláselméletben a büntetés azt jelenti, hogy a következmények hatására csökken a viselkedés erőssége (Chance, 2013).

Ahhoz, hogy egy élményt büntetésnek éljen meg az egyén, három kritériumnak kell megfeleljen:

- a viselkedésnek kell legyen következménye,
- a viselkedés erősségének csökkennie kell (*például kevesebbet fordul elő*),
- ez a csökkenés pedig a következményből fakad (Chance, 2013).

Dr. Kathy Murphy a büntetésről tartott webináriumában (2022) hangsúlyozta, hogy büntetés alkalmazása során nem a szándék a lényeg, hanem az, hogy az egyén milyennek érezte az adott stimulust. Mi egyébként sem lehetünk 100% biztosak abban, hogy egy állat hogyan érzi magát, és ezért is van szükség a fentebb említett módon meghatározni és mérni a büntetés fogalmát.

**Soha nem az a kérdés, működik-e a büntetés, hiszen régóta tudjuk, hogy igen, működik.
A valódi kérdés az, hogy etikus dolog-e büntetést alkalmazni!**

A büntetés veszélyei

- A büntetés nem tanítja meg a kutyának, hogy mit csináljon a nem kívánt viselkedés helyett.
- A büntetés nem készíti fel a gazdákat arra, hogyan tudnak alternatív viselkedéseket tanítani a kutyáiknak.
- A büntetés valójában két averzív esemény – egy büntető inger fellépése és annak a megerősítőnek az elvesztése, amely a múltban fenntartotta a nemkívánatos viselkedést.
- Ahhoz, hogy fenntarthassuk a viselkedés-előfordulás csökkenésének kezdeti szintjét, a büntetés alkalmazásakor növelni kell az averzív stimulációt (ingert).
- A hatékony büntetés megerősítő hatással bír a büntetést alkalmazó számára, aki ennél fogva hajlamosabb lesz a jövőben is büntetést használni annak ellenére, hogy a kezdeti elrendezés és a pozitív megerősítés pontosan ennyire, ha nem még hatékonyabbak lennének (Friedman, 2016).

Megjegyzés: Bár a büntetés során előfordulhat, hogy növelni kell az averzív stimulusokat, de ez nem minden esetben igaz. Dr. Kathy Murphy (2022) szerint a büntetés hatását befolyásolja az, hogy egy ösztönös vagy tanult viselkedést nyomunk el *(és ettől függően a büntetés hatása is változó lehet, szintúgy az ebből származó mellékhatások is)*, emellett függ a genetikától, valamint az egyed érzelmi és motivációs állapotától, illetve a kontextustól is.

*„A környezet tele van jelekkel,
amelyek egy-egy viselkedést kiváltanak.
Nem csak mi adunk jeleket, de a környezet is,
anélkül, hogy észrvennénk!” – Sarah Owings*

Az alábbiakban különböző szakemberektől származó gyakorlati példákkal szeretném bemutatni a büntetés lehetséges káros hatásait:

- Dr. Marc Bekoff számol be egy olyan esetről (2018), ahol a kutyát szöges nyakörvben sétáltatták és így is kitámadt más kutyákra. Ez azért volt lehetséges, mert a kutya negatív asszociációt alakított ki a szöges nyakörv és az idegen kutyák között. Hiába szerette volna a többi kutyát üdvözölni, megszaglászni, amikor ezt megpróbálta, és a szöges nyakörvbe behúzott, a kiálló fémek belefúródtak a nyakába, ami értelemszerűen fájdalmat okozott neki, és ezt a fájdalmat idegen kutyákhoz kötötte, így számára minden további kutya fenyegetést jelentett.
- Sarah Owings mesélt (2022) egy olyan esetről, ahol a kutya szeretett volna az asztalról csipegetni, és ennek megakadályozására a tulajdonosok egy scatmat-et (*olyan szőnyeg, amibe áramot vezetnek*) használtak. A kutya viszont ezek után nem csak az asztalt kerülte, de egy idő után a konyhát, vagy azokat az embereket is, akik jelen voltak az áramütéskor.
- Jim Crosby, egy interjúban (Gaines & Shelley, 2021) arra hívta fel a hallgatóság figyelmét, hogy ha nem nézzük meg a viselkedés mögötti motivációt, akkor csak ront a helyzeten a büntetés: például nagyon sok helyen tanácsolják még mindig azt, hogy a morgást büntetni kell a kutyánál. Ezzel pedig már el is vettek a kutyától egy természetesen működő jelzést, amivel az emberek tudtára adhatja, hogy kényelmetlenül érzi magát az adott szituációban. Ezek után lehet hallani a „minden jel nélkül támadt” kezdetű, szomorú történeteket.

További részletek:

[Földről felevés & a betegségek kapcsolata](#)

[Kedvetlenség](#)

[Erőforrás bevéde és relaxáció](#)

- Habár büntetéssel hatékonyan el lehet nyomni a konfliktusos viselkedéseket, a problémát kiváltó okokat ez nem fogja megoldani, sőt, gyakran csak rontja. A büntetés lehet hogy az egyik konfliktusos viselkedést eltünteti, de ugyanakkor kiválthat egy másikat. Andrew U. Luescher számolt be egy esetről (2015), amikor egy alig egy éves kutyát amiatt vittek a gazdái viselkedésterápiás klinikára, mert naponta órákon keresztül kergette a saját farkát. Itt kiderült, hogy a kutya korábban egy motivációs konfliktus miatt agresszívan viselkedett a gazdáival szemben, ami miatt fizikai büntetést kapott, majd nem sokkal ezután kezdte el kergetni a farkát.

Kiegészítések

- A kiszámíthatatlan és nem előre jelzett büntetés stresszt okozhat az egyénnek, hiszen nem tud rá felkészülni, ha viszont az időzítés kiszámítható, akkor az averzió kevésbé okoz stresszt (Bassett & Buchanan-Smith, 2007). Előfordulhatnak olyan esetek, hogy a kutyát számára kellemetlen helyzetnek tesszük ki, mint például a hám megfogása vagy a kutya felemelése. Ilyenkor azzal segíthetünk, ha megtanítunk a kutyának egy jelet, mielőtt bekövetkezne a kellemetlenség.

Például Ursula Aigner, osztrák biológus és tréner a német “Geschirr” (=hám) szóval jelzi, mielőtt Calippo kutyájának megfogja a hámját (*mivel ő erre érzékeny*). Fontos, hogy az ilyen figyelmeztető jelzéseket csak kivételes esetekben szabad használni és az élet többi területén törekedni kell a megfelelő, kényszer- és erőszakmentes tréningre!

- Bár Svédországban be van tiltva mind az elektromos, mind a szöges nyakörv, Tobias Gustavsson ([a Scandinavian Working Dog Institute](#) vezető trénera) egy beszélgetésben (Cooke & Stuart, 2020) felhívta a hallgatóság figyelmét arra, hogy nagyon sok egyéb módon árthatunk a kutyának ezen eszközök nélkül is. Ha valaki mindenképp büntetést akar használni, az része kell legyen a tréning tervnek. Az már komoly probléma, ha a felvezetőt felidegesíti a kutya viselkedése és emiatt használ büntetést, mondhatni hirtelen felindulásból.

- Egy kutatás szerint az emberek számára élvezetet, elégedettséget okoz a büntetés alkalmazása. A kísérletek során az agynak pontosan az elégedettségért és élvezetért felelős része aktiválódott, amikor olyasmiről alkalmaztak büntetést, ami a résztvevők szerint helytelen viselkedés volt (de Quervain et al., 2004).

- Ha a menekülés vagy agresszió nem lehetségesek, akkor következnek be a viselkedés generalizált elnyomása. Ha többféle viselkedést is averzív stimulus követ, akkor ez eredményezheti azt, hogy nem csak a megbüntetett viselkedés lesz elnyomva, de minden más viselkedés is. Egyfajta rossz közérzet vagy apátia lesz az olyan helyzetek mellékterméke, amikor a büntetés mindennapos (Chance, 2013). Hallottatok már a jó kutyáról, aki soha semmi rosszat nem tesz és mindig engedelmeskedik?

Mint ahogy az eddigi fejezetek is részletesen bemutatták, sajnos mivel az averzív technikáknak és eszközöknek rengeteg káros mellékhatása lehet, ezért az eszközök betiltása és az ilyen technikák elhagyása mellett jogosan érvel egyre több szakember.

További részletek:

Szolgálati kutyák és a modern tanítási technikák

Félelem

A büntetés neurobiológiai háttere

Hang a Kutyáért
Alapítvány

Esettanulmány – Péter és Alex

(A történet valós, de a neveket megváltoztattuk)

Alexet úgy fogadtam örökbe, hogy tudtam, minden fajtársával agresszívan viselkedik. A kutyasuliban a nála kisebb testűekkel elkezdett szerencsére haverkodni, majd a nagyobbakkal később előjöttek agressziós problémák. Az oktatók többnyire azt mondogatták, hogy én támogatom őt ezekben, és magára kell hagyjam. Sokszor hívták omegának, amit valójában soha nem magaráztak meg. **Palackot, pórázt, kulcsot, szinte mindent alkalmaztam séták során, hogy elmúljanak a kitérései. Ennek az lett az eredménye, hogy a mai napig kifutna a világból, ha véletlen a közelében ejtek le szinte bármit.** A kutyasuliban sokszor mondták azt, hogy Alex csak hisztizik, én pedig túl elnéző vagyok vele. Nem voltam igazi vezető az oktatók szerint. **Többször lettem én, mint gazdi megszégyenítve nyilvánosan és négyszemközt is.**

A pozitív megerősítésen alapuló, kényszermentes kutyázásnak köszönhetően tudok ma már olyan minőségű életet biztosítani a kutyámnak, amelyet mindig is megérdemelt volna. Mivel az egészségügyi oldal folyamatos szem előtt tartása szerves részét képezi ennek az irányzatnak, így én is elvégeztettem a szükséges állatorvosi vizsgálatokat. Azért is volt erre szükség, mert egyre többször szinte a semmiből érkeztek agresszív kitérések a kutyám részéről más kutyák irányába. Legtöbbször akkor csinálta ezt, amikor túl sokat időztek a hátsó felénél vagy ráálltak. Igazság szerint a kutyaiskolában is ezeknél a helyzeteknél mutatott agresszív viselkedést, de akkor sem mindig.

A vizsgálatok megmutatták, hogy degeneratív mozgásszervi problémája van, ami vélhetőleg kölyökkora óta jelen van, azonban a kezeletlenség és az évek előrehaladása miatt egyre csak romlott. Ehhez hozzájárult még a súlyos ételallergia és egyéb egészségügyi problémák.

Alex valójában csak védeni próbálta magát a fájdalomtól, hiszen rám nem számíthatott, a többi kutya pedig figyelmen kívül hagyta a jelzéseit. **Ha belegondolok, hogy megfelelő állatorvosi ellátás helyett a büntetés különböző fajtáit alkalmaztam oktatók tanácsára, akkor a mai napig elszorul a szívem és komoly lelkiismeretfurdalásom van.** Minden oktátónak azonnal állatorvoshoz kellene küldeni minden gazdit, akinek a kutyájával komolyabb viselkedésproblémák vannak! Ma már szerencsére a minőségi orvosi ellátásnak és a szemléletbeli változásnak köszönhetően jelentősen javul Alex egészségügyi és mentális állapota.

...

További részletek:

Háztartási eszközök, kutyák és a stressz

Mancs nyalogatás és irritáció

Miért eszik fel mindent a kutya a földről?

*További problémát jelent, hogy mivel az averzív eszközök használata megadja a **kontroll** érzetét a használójának, ez komoly megerősítő hatással bír a használóra nézve (Schneider, 2012), ami esetünkben azt jelenti, hogy ha például a tulajdonos azt tapasztalja, hogy a kutya valóban nem húz pórázon a szöges nyakörv miatt, akkor továbbra sem kezd el humánusabb megoldások után kutatni, hiszen a helyzet, probléma feletti vágyott kontrollt megszerezte.*

Tévhitek

Az alábbi felsorolásban összeszedtem, hogy milyen érvekkel találkozhatunk egy pro–kontra averzív eszközök és technikák vitában. Ezek az érvek a legtöbb esetben mellőznek mindenféle tudományos bizonyítékot és állatjóléti szempontból is megkérdőjelezhetőek.

1. Örül, amikor meglátja a fojtót/szöveget/elektromos nyakörvet!

→ *Ha mindig azzal a nyakörvvel viszed sétálni vagy csak azzal fér hozzá abhoz, amit szeret (pl. tréning), akkor ezért fog örülni!*

2. Magától végez el minden feladatot!

→ *Vegyünk például egy kutyát, aki fél kimenni sétálni. A kutya elkerülő viselkedéseket és testjeleket mutat: megállás, lefagyás, elfordulás, visszavonulás, futás, elbújás, stb. Ha egy ilyen esetben elektromos nyakörvet használunk, akkor az azt jelenti, hogy a nyakat érintő elektromos stimulációt csak abban a helyzetben hagyjuk abba, ha a kutya tesz egy lépést az ajtó/utca felé. Ha ezek után a kutya egyre többször sétál át az ajtón, akkor negatív megerősítést történik. A kutya azáltal tudja kikapcsolni/megszüntetni az elektromos stimulust, hogy pontosan azt teszi, amitől fél. És mivel a kutya érzelmi állapotát semmilyen módon nem próbálták megváltoztatni azzal kapcsolatban, hogy ne féljen kísértelni az ajtón, a kutya állapota továbbra is változatlan: retteg, de muszáj sétálnia. Ez pedig kényszer, a kényszer (ráeröltetés) pedig nem épít a kutyában önbizalmat.*

Ezért is fontos először is definiálni, mit értünk az alatt, hogy a tréning „működik”. Ha ez azt jelenti, hogy a kutya azt csinálja, amit mi akarunk, akkor persze hogy működik az elektromos nyakörv egy bármitől is féltő kutyán. De ha azt jelenti, hogy a kutya biztonságban érzi magát és azért mutatja lelkesen a viselkedést, mert ő is akarja, akkor nem, az elektromos nyakörv nem működik egy félős kutyán.

Az elektromos nyakörv ezáltal engedelmességet tanít a kutyának anélkül, hogy a tréner valójában a mögöttes, kiváltó okot kezelné, mindezt pedig teszi a kutya jólétének kárára.

Jenny Efimova

3. De hát lelkes, miközben végzi a feladatot!

→ Érdeemes itt említést tenni a dopaminról, amely egy neurotranszmitter (amolyan hírvivő) és nagyon sokáig azt gondolták róla, hogy az élvezetért felelős. Salamone & Correa viszont arról számoltak be (2012), hogy a dopamin valójában a motivációért felelős, tehát hogy az egyed folytasson vagy megismételjen egy adott viselkedést. A motiváció és a pozitív érzések bár szorosan összefüggnek, de önmagában a dopamin jelenléte nem egyenlő az élvezettel, ugyanis ennél az emlősök agya és neuroendokrin rendszere sokkal komplexebb. A kutyák jóléte sérülhet akkor is, ha élvezik azt, amit csinálnak (pl. munkakutyák). Megtévesztőek lehetnek például bizonyos fajták egyedei, akik tenyésztése során a magas motiválhatóság kulcsfontosságúnak számít.

→ Sokat beszélünk arról, hogy miként tebetjük boldoggá kutyáinkat, és bár a testjelek értelmezése sokat segíthet az érzelmi állapot meghatározásában, de valójában bizonyos faktorok miatt soha nem lehetünk 100% biztosak abban, hogy egy adott kutya tényleg boldog-e. Dr. Kristina Spaulding (Shikashio, 2022) szerint az arousal (izgatottság) szint és a valencia segíthetnek az intenzitás meghatározásában, ugyanakkor míg az arousal szint pontosan mérhető, a valencia nem!

→ „Az averzív inger elkerülése szintén egy erős motiváló erő a kutya számára. Ilyen esetben a dicséret nem egyenlő a jutalommal. A dicséret tlyenkor azt jelzi a kutyának, hogy sikerült elkerülnie az averzív ingert.”

– Kiki Yablon

4. Helyesen használva nem okoz fájdalmat/diszkomfortot/félelmet!

→ Először is nem dönthetjük el, hogy egy másik élőlény hogyan érzi magát X eszköztől. Főleg olyan élőlényeknél nem, akik fájdalmát túl sokszor hagyják figyelmen kívül. Sokszor olvasni vagy hallani azt az érvet, hogy a kutya közben nem ad ki semmilyen hangot, ezért biztosan nem okoz neki fájdalmat. Azt mindenkinek tudnia kell, hogy bár a vokalizáció jelezhet fájdalmat, de ennek hiánya nem egyenlő a fájdalom vagy kellemetlenség hiányával!

→ Érdemes azt is megjegyezni, hogy ha egy kutya nem érzi magát 100% biztonságban, akkor nem is fog fájdalmat jelezni/mutatni, ennek pedig evolúciós okai vannak.

A szöges nyakörv negatív megerősítés útján működik, ami azt jelenti, hogy a nyakörv által okozott nyomás = averzív stimulus, amely azonnal megszűnik, amint a kutya laza pórázon sétál. Ahogy pedig a korábbi fejezetekben olvasható, a negatív megerősítés elkerülés/menekülés útján működik, tehát definíció szerint is azért változtat viselkedéseket egy ilyen eszköz, mert a kutya el akarja kerülni az eszköz által okozott averzív stimulust. A fizikai fájdalom nem az egyetlen mérőeszköz a károkozásnak. Aki valaha megtapasztalta bármilyen formában, mi az a kényszer, ezt nagyon jól érti (elég a bántalmazott nőkre gondolni).

→ Ide tartozik még az a rendkívül helytelen és káros állítás, mi szerint ha a fojtót a kutya állkapcsa alatt/fültőnél rögzítik, akkor nincs semmi probléma. Még ha tökéletesen is fixálható egy nyakörv, a jelzett hely (fültő-állkapocs) komolyan károsíthatja a kutyát, ugyanis a fojtó így a légúti rendszer elején, a garat nyíláson helyezkedik el (Dr. Paula Pérez). Nem létezik olyan, hogy egy ponton megszakadnak ezek a szervek! Ezek a nyakörvek konkrétan korlátozzák a kutyát abban, hogy rendszeren tudjon levegőhöz jutni, és ezért is nyújtanak gyors eredményt!

→ A viselkedésproblémák mögött 28-82%-ban valamilyen betegség (többnyire ortopédiai vagy emésztőrendszeri) áll (Mills és mtsai., 2020), melyet jól példáz az alábbi megfigyelés is: „Rengeteg sportkutyával dolgoztam, és dolgozom ma is. Közülük nagyon soknak a viselkedését a genetika befolyásolta, azaz, egy átlagos házi kedvencnél jóval eltökéltebbek. Ennek az a hátránya, hogy az ilyen kutyák nagyon gyakran a szívósságuk vagy egy adott tevékenység iránti lelkesedésük mögé rejtik a háttérben meghúzódó egészségügyi problémáikat/panaszaikat. Sok ilyen kutyát láttam különböző sérülésektől szenvedni, de még csak egy kis sántikálást sem láttam tőlük vagy arra utaló jelzést, hogy „hé figyi, nem érzem magam túl jól”, mivel óriási motivációjuk van arra, hogy elvégezzék az adott tevékenységet. Viselkedések szintjén viszont már láthatunk ezektől a kutyáktól például frusztrációt, amit viszont a gazdájuk figyelmen kívül hagy, hiszen meg van róla győződve, hogy ez része a kutya normális viselkedéseinek. Tapasztalhatunk még az ilyen kutyáktól intenzív ugatást, felugrást vagy éppen harapdálást is. Azonban amint a fájdalom megszűnik, ezek a viselkedések is eltűnnek.” – **Craig Ogilvie**

*„Teljesen mindegy, hogy te
mit gondolsz és mit érzel,
ugyanis az a fontos, hogy
a kutya mit gondol és érez.”*
Dr. Esther Schalke

5. A kutyának meg kell tanulnia, ki a főnök!

→ *A kutyának egy társra van szüksége, akiben megbízhat. Aki engedi döntéseket hozni (amennyiben ez biztonságos), és akire számíthat akkor is, ha megijed valamitől (nem pedig legyintenek rá, hogy „oldja meg”). A kutya tisztában van azzal, hogy mi emberek és a kutyák nem tartozunk egy fajba. Tisztában van vele, hogy ránk van utalva: még az is tőlünk függ, hogy mikor kap inni.*

6. A kutyák is használnak egymás között kényszert!

→ *Sokszor érvelnek azzal, hogy az emberek okosabbak, de érdekes módon, amikor humánusabb megoldások után kellene nézni, akkor hirtelen hajlamosak sokan a „kutyák is használnak egymás között kényszert” érvre hagyatkozni. Tudjuk, hogy léteznek humánusabb megoldások, amelyek NEM fajtaspecifikusak és még működnek is. Az ember felelőssége ezeket a technikákat elsajátítania és alkalmaznia.*

7. Javítják a kutyák életét!

→ *Valójában ez azt jelenti, hogy az emberek életében következik be javulás azáltal, hogy a kutya, emberek számára kellemetlen viselkedéseit gyorsan rövidre zárják (kiiktatják). Amikor csak az egyik fél szükségleteit (ember) vesszük figyelembe egy viselkedésmódosító tervnél, akkor nagyon könnyű gyors eredményeket elérni.*

Jenny Efmova

„Úgy gondolom, hogy minden kutyatrénernek ki kellene próbálnia, hogy milyen egy nem háziasított állatról gondoskodni. Ez az egyetlen módja annak, hogy észrevegye mindenki, a kutyák mekkora mozgásteret is engednek nekünk. A kutyákat arra tenyésztik, hogy a társaink legyenek, és ez az egyetlen oka annak, hogy lehetséges balanced tréninget alkalmazni velük. Micsoda becsapás, ugye? Ha azokat a módszereket kipróbálnánk más állatokkal, érthető módon agresszív viselkedéseket mutatnának. A kutyák együttműködők és toleránsak, és pontosan ezért használhatunk kényszert velük, így visszaélve azzal, milyenek is ők velünk valójában. Ők fizetik meg a mi ignoranciánk és tudáshiányunk árát.”

Klarissa Simpson

További részletek:

[Mít tanulhatunk a vadállatoktól?](#)

Jó, és akkor most hogyan tovább?

Jogosan vetődhet fel az a kérdés, hogy ha az averzív eszközöket kukázzuk és minden egyéb büntetéstől mentesítjük a kutyázós szemléletünket, akkor mégis hogyan tovább?

Először is fontos megérteni azt, hogy a force free szemléletű kutyások nem azért ellenzik az averzív eszközöket, technikákat, mert önmagában a szeretet és a jutalomfalat együttesében bízva várják a csodát. Ennél sokkal összetettebb a képlet, melyet az alábbi ábra mutat be nagyon jól:

Forrás: [Kutyaegyetem/The Dog Nerd](#)

Egy force free szemléletű tréner vagy viselkedésterapeuta tisztában van azzal, hogy a való élet nem fekete vagy fehér, sajnos nem lehet pusztán egy kvadránsal, de még csak pusztán operánsan, az állat viselkedésével sem lehet dolgozni! De pontosan itt kap nagy szerepet a megfelelő képzettség, hiszen averzív eszközöket és technikákat használni alapvetően a könnyebb használni, mint alaposan felépíteni egy komplex tréning tervet, mellyel valódi viselkedésmódosítást lehet végrehajtani úgy, hogy közben az állat érdekeit is képviselje a terapeuta.

*„Nem létezik olyan,
hogy problémás viselkedés.
Problémás helyzetek viszont
léteznek, de ezeknek a viselke-
dés csak egy eleme.”*

Dr. Susan Friedman

*„A környezet tele van jelekkel,
amelyek egy-egy viselkedést
kiváltanak. Nem csak mi
adunk jeleket, de a környezet is,
anélkül, hogy észrevennénk!”*

Sarah Owings

Technikák, amelyeket érdemes kipróbálni:

Kapcsol-elkapcsol játék

Kapcsol-elkapcsol játék videókkal

Pozitívan kondicionált megszakító jel

Mintajátékok

Mintajátékok videókkal

Csoportok, ahova érdemes csatlakozni:

ACE Free work (*szabad választáson alapuló, strukturált környezetgazdagítás*) – angol nyelvű csoport)

Környezetgazdagítás (magyar nyelvű csoport)

Dog Centred Care (angol nyelvű csoport)

Terveink között szerepel több tréning videóhoz is magyar feliratokat készíteni a közeli s távoli jövőben (*engedélyek függvényében*) illetve **Grisha Stewart ingyenesen elérhető kiadványainak** magyar nyelvű fordítása folyamatban van.

1. Hogyan válassz tréneret?

Pontosan olyan körültekintéssel kell a megfelelő tréneret kiválasztani, mintha a legjobb autószerelőt vagy éppen szívsebészt választanál. Mivel ahány tréner, annyi fogalom, ezért még az első konzultáció előtt ajánlott minél direktebb kérdéseket feltenni a trénernek:

- Milyen eszközöket használ?
Itt érdemes rákérdezni arra is, hogy zörgős palackot vagy szódás üveget használ-e.
- Mi történik, amikor a kutya valamit jól csinál?
Itt érdemes rákérdezni arra is, hogy milyen jutalmazási formákat alkalmaznak.
- Mi történik, amikor a kutya valamit elront?
Itt érdemes példákat is kérni.
- Milyen képesítéssel rendelkezik, az okleveleit hol szerezte és hova jár továbbképzésekre?
Itt érdemes pontos helyeket és neveket kérni.

A válaszok alapján eldöntheted, hogy megbízol a tréner tudásában vagy inkább keresel mást.
További segítség megfelelő tréner választáshoz [itt](#) és [itt](#) találsz

---

...
További részletek:
[A LIMA elvről](#)

2. Kiktől tanulhatsz online, ha nincs lehetőséged magánórákra?

Magyar nyelven:

- agresszív viselkedések/erőforrás bevédeés: [Kutyaegyetem/The Dog Nerd](#)
- szeparációs zavarok: [Sunny Side Dog Behavior](#)
- kutyákról tudományosan: [SciDog](#)
- menhelyes kutyák: [alapítványunk](#)
- [A kutyám meg én podcast](#)
- cooperative care: [Plózer Andrea - Kutyaiskola másként](#)
- gombkommunikáció: [Fülöp, a beszélő beagle](#)
- behívás és lazapórázás séta: [Gazdi kör](#)
- fájdalom és viselkedés: [Happy Dog Therapy](#)
- reaktív kutyák: [The Dogvocate](#)

Angol nyelven:

- reaktív kutyák, kooperatív ápolás, stimulus kontroll feladatok: [Rachel Forday – Dog At Heart](#)
- szinte minden egyben: [Agnieszka Janarek – Animal Trainer](#)
- mozgásszervi problémák & viselkedések közötti összefüggések és ezek kezelése (ingyenes előadásokkal):

[Canine Arthritis Management](#)

- elemzések: [Jenny Efimova – Dogminded](#)
- reaktív kutyák, behívás, menedzsment: [Simon Moody](#)
- engedelmes, mondioring & társai: [Jo Rosie & Nando Brown](#)
- szolgálati kutyák: [SWDI - Scandinavian Working Dog Institute](#)
- ingyen webináriumok minden témában: [Every Dog Austin](#)
- online kurzusok minden témában: [Animal training platform, academy and school : Tromplo.com](#)
- online webináriumok (fizetős és ingyenes): [Home \(mylearnworlds.com\)](#)

Német nyelven:

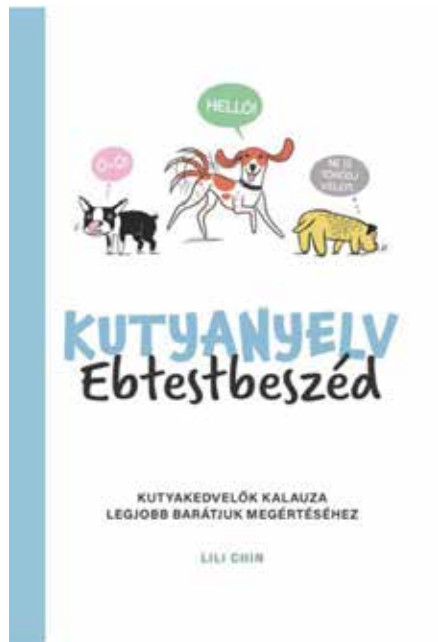
- örökbefogadott & menhelyes kutyák: [Ursula Aigner](#)
- [Welpenkanal | Facebook](#)
- kölyökkutyák: [Welpenkanal | Facebook](#)
- online tréning: [Barbara Schöning – Hundetraining Online \(hundetraining-online-dogtale.de\)](#)

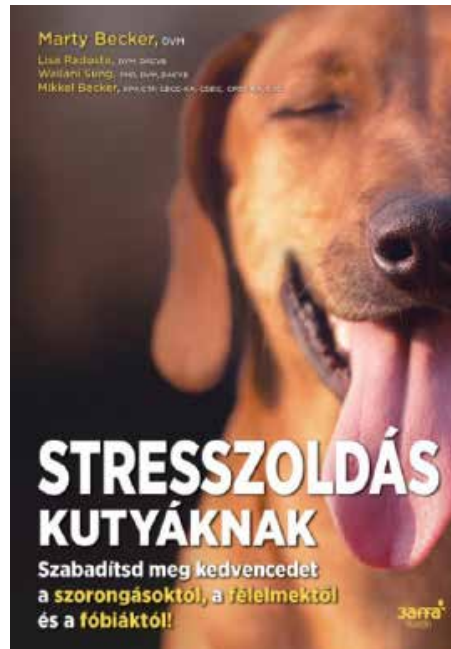
A kiadvány egyik célja az, hogy közös nyelvet beszéljünk irányzattól függetlenül. Magyarországon sajnos továbbra is jellemzően úgy különböztetik meg sokan a trénereket egymástól, hogy “elméleti” és “gyakorlati”, és jellemzően az erőszakmentes kutyázás képviselőit teszik az “elméleti” csoportba. Az elméleti tudásra minden esetben szükség van, és ezt még a balanced (azaz kevert/vegyes) módszer elismert képviselői is folyamatosan hangsúlyozzák (ha érdekelnek a részletek, a *The Canine Paradigm podcast* neked való).

Könyvajánló:

Lili Chin: Kutyanyelv – Ebtestbeszéd

Marty Becker: Stresszoldás kutyáknak

Alexandra Horowitz: A kutya szerint a világ

Befejezés

Jelen van egy úgynevezett kettős mérce az állatvédelemben is. Ha megkérdezzük bárkit arról, hogy baltával fejbe verni egy kutyát bűncselekmény-e, azonnal jön az igenlő válasz. Azonban ha valaki tréning címen nyakörv-póráznál fogva fellógat egy kutyát, szöges nyakörvet tesz rá, vagy büntetés céllal szociális interakciókat von meg tőle, az mind a mai napig megosztó véleményeket szül. Ezért álljon itt néhány részlet a 2021-ben megjelent *Támpontok az állatkínzás nyomozásához* c. könyvből:

„Fontos tehát, hogy a maradandó egészségkárosodás tényleges bekövetkezése vagy az állat pusztulása nem feltétele a bűncselekmény megvalósításának. A bántalmazás lehet egyszemélyes cselekmény, tehát nem időben elhúzódozó vagy sorozatos cselekvés; a bánásmód – jellegéből adódóan – viszont mindig többmozzanatos, időben elbúzódozó tevékenység vagy mulasztás.

Az állatkínzás nem eredménybűncselekmény, tehát nem kell az állatnak meghalni, megnyomorodni, megsérülni ahhoz, hogy kimondhassuk: ez állatkínzás, hiszen a törvény azt mondja: „alkalmas arra, hogy...

A kiképzés során gyakran a nem természetes viselkedés az elvárt, ezért előfordul, hogy bántalmazással, megfélemlítéssel, élelemmegvonással kényszerítik az állatokat arra, hogy olyasmit csináljanak, amit egyébként a természetben nem szoktak. Ezek a kényszerítő eszközök sokfélék, és mind testi, mind lelki sebeket ejtenek az állatokon”
(Schreiter és mtsai. 2021).

A tudományos alapokon nyugvó, állatjóléti szempontokat is előtérbe helyező kutyázás nem azt kéri, hogy a trénerek és viselkedésterapeuták csak és kizárólag pozitív megerősítést használjanak, hiszen az szinte lehetetlen. Ellenben az bizonyítottan lehetséges, hogy a kutyákkal fájdalom és félelem szándékos okozása nélkül dolgozzunk együtt. Ehhez pedig elengedhetetlen a nagyon komoly szakmai tudás, folyamatos továbbképzés és mérhetetlen mennyiségű alázat. Egyre több tréner és viselkedésterapeuta bizonyítja, hogy nincs olyan viselkedés vagy kutyafajta (*sőt, állatfaj*), ahol a cél érdekében *muszáj* erőszakot alkalmazni. Ennél fogva minden kutyákkal foglalkozó szakembernek kötelessége edukálni önmagát, szükség esetén 180 fokos fordulatot véve, hogy ezáltal is az állatjólét fenntartása legyen az elsődleges célja.

„A legjobb trénerek azok, akik a motivációs technikákat (jutalomfalat, játék, stb.) sajátítják el először, ezt tudják profi szinten csinálni, és csak utána tanulják meg az averzív részeket. Szerintem a legrosszabb trénerek azok, akik az elektromos vagy a szöges nyakörv használatával kezdtek és utána adták hozzá a jutalmazást. Például a tréner belekényszeríti a kutyát egy feladatba, majd utána jutalmazza.”
(Jo-Rosie Haffenden)

Szószedet

arousal (*izgalom*): Dr. Kathy Murphy (2022) szerint az aroused legkönnyebben úgy lehet definiálni, hogy „készen állok valamire”.

- Magas arousal-szint: megnövekedett szívverés, vérnyomás, légzés, megváltozott légzésminta, mélység, kitágult pupillák, stb.
- Alacsony arousal-szint: nagyon nehéz fenntartani a folyamatos figyelmet (álmosság, szétszórtság).

balanced (*kevert*) tréning: „Jutalmazás alapú és averzív technikák alkalmazása. A tréner megmutatja a kutyának, hogy a választásai, viselkedései vezethetnek kellemes és kellemetlen eredményekhez is. Aki csak néha alkalmaz büntetést, az NEM balanced tréner. Aki semmilyen jutalomfalatot vagy labdát stb. nem alkalmaz, az NEM balanced tréner.”

– Glenn Cooke, Pat Stuart, ausztrál balanced tréner

deszenzitizáció (*érzékletlenítés*): „A kutya hozzászoktatása egy ijesztő ingerhez. Az ingert olyan alacsony szinten vezetjük be, hogy a kutya egyáltalán ne reagáljon rá, majd lassan, fokozatosan növeljük az erősségét, hogy ne váltson ki stresszreakciót. A deszenzitizáció célja a stressz, félelem vagy szorongás csökkentése vagy megszüntetése” (Becker és mtsai. 2019).

A szeparációs zavar kezelésénél nagyon jól lehet használni a klasszikus kondicionálás alapjaira épülő *deszenzitizálást*: a kutya már akkor idegessé válhat, amikor például a munkaruhánkat felvesszük, ezért a tréning során a korábban negatív ingerek unalmassá, biztonságossá válnak. **Grisha Stewart BAT technikája** is szisztematikus deszenzitizálásról szól, ellenkondicionálásra épülő elemekkel. Gyakorlati alkalmazásáról [itt](#) nézhetek meg egy videót.

egymintás tanulás: Az egyén egyszeri alkalom után alakít ki asszociációt bizonyos részek vagy történések között (American Psychological Association). Például a gyerek etetőjéből leesett egy falat ennivaló, amit a kutya behabzsolt, majd innentől kezdve mindig ott áll az etető alatt a lepottyanó falatok reményében.

érzelmi valencia: egy stimulushoz (ingerhez) kapcsolódó érték, amely a kellemes-kellemetlen, vagy a vonzó-averzív kontinuumon fejeződik ki. Például a boldogságot jellemzően kellemes valencia és viszonylag magas izgalom jellemzi, míg a szomorúságot vagy a depressziót jellemzően kellemetlen valencia és viszonylag alacsony arousal jellemzi (American Psychological Association).

eufemizmus: durvább szavak helyettesítése kevésbé bántó szavakkal (Idegen Szavak Gyűjteménye).

force free (kényszermentes) tréning: „Az állat fájdalom, megfélemlítés, fenyegetés, erőszak vagy kényszer nélküli tanítása. Nem használ korrekciót vagy különböző averzív eszközöket sem.” – Laurie Luck, amerikai force-free tréner

ingerelárasztás: „A kutya huzamosabb időn át történő szembesítése a félelmét kiváltó dologgal, tekintet nélkül az állat stressz-szintjére (Becker és mtsai. 2019)”. **Itt** tudsz többet olvasni arról, hogy ez a technika miért kerülendő.

kezdeti elrendezés: egy olyan esemény vagy stimulus/inger, amely megelőz valamilyen más eseményt vagy stimulust/ingert és gyakran kivált, jelez vagy lehetőséget teremt egy bizonyos viselkedésre vagy reakcióra (American Psychological Association). Ezen események/ingerek megfelelő elrendezése a hatékony és humánus viselkedésmódosítás alapja. Erről részletesen **itt** tudsz többet olvasni.

viselkedésnyomás: Eileen Anderson példákkal magyarázza el ezt a fogalmat egy 2014-ben megjelent írásában: amikor egy tréner azzal dicsekszik, hogy rövid idő alatt tudja a kutya viselkedését megváltoztatni, akkor ez egy óriási figyelmeztető jelzés, ugyanis az ilyesmi a gyakorlatban viselkedésnyomást és büntetést jelent. Az ilyen trénerek kényszer, megfélemlítés vagy fájdalmas büntetés által nyomják el a kutya viselkedését, mely kívülről úgy tűnhet, mintha azonnal sikeres viselkedésmódosítás történt volna. A viselkedésnyomás gyors, de többnyire csak átmeneti eredményt hoz.

Ez a kiadvány a Hang a Kutyákért Alapítvány tulajdona és a Creative Commons Nevezd meg! 4.0 Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használható fel. Részletek: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Felhasznált irodalom

American Psychological Association. (n.d.). Antecedent. *In APA dictionary of psychology*. 2022.11.12. <https://dictionary.apa.org/antecedent>

American Psychological Association. (n.d.). Emotional valence. *In APA dictionary of psychology*. 2022.11.12. <https://dictionary.apa.org/emotional-valence>

American Psychological Association. (n.d.). Single-event learning. *In APA dictionary of psychology*. 2022.11.12. <https://dictionary.apa.org/single-event-learning>

Anderson, E. (2014. április 7.). Bark Busters: Promoting Facts or Myths? Eileen and dogs, What my dogs teach me. <https://eileenanddogs.com/blog/2014/04/07/barkbusters-review-myths-about-barking/>

Animal Behavior Management Alliance (2021. október 29.) *Ken Ramirez - Overcoming Shy, Skittish and Fearful Animals*. [Videó] YouTube.

Bassett, L., & Buchanan-Smith, H. M. (2007). Effects of predictability on the welfare of captive animals. *Applied Animal Behaviour Science*, 102(3–4). <https://doi.org/10.1016/j.applanim.2006.05.029>

Becker, M., Becker M., Radosta L. & Sung W. (2019). *Stresszoldás kutyáknak - Szabadítsd meg a kedvencedet a szorongásuktól, a félelmektől és a féltől!*, Jaffa Kiadó

Bekoff, M. (2018). *Canine Confidential: Why Dogs Do What They Do* (1st ed). The University of Chicago Press.

Bekoff, M. & Pierce, J. (2019). *Unleashing Your Dog: A Field Guide to Giving Your Canine Companion the Best Life Possible* (1st ed). New World Library.

Breland, K. and Breland, M., 1961. The misbehavior of organisms. *American Psychologist*, 16(11), pp.681-684.

Cats - from Fearful to Friendly (2021. december 28.). *Presentation on Negative Reinforcement R- / Revision 1*. [Videó]. YouTube. <https://youtu.be/D0DNI073Li8>

Chance, P. (2013). *Learning and Behavior* (7. kiadás). Cengage Learning.

Cooke, G. & Stuart, P. (hosts). (2020. február 14.) *Tobias Gustavsson* (No. 116). [audio podcast epizód] The Canine Paradigm. <https://thecanineparadigm.com/2020/02/14/episode-116-tobias-gustavsson/>

Csányi, V. (2002). Etológia (2. kiadás). Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó.

de Quervain, D. J. F., Fischbacher, U., Treyer, V., Schellhammer, M., Schnyder, U., Buck, A., & Fehr, E. (2004). The neural basis of altruistic punishment. *Science*, 305(5688). <https://doi.org/10.1126/science.1100735>

Forday, Rachel [@dog_atheart]. (2022. március 13.). „*Off leash freedom*” for whom? *You or your dog?* [Kép] Instagram. <https://www.instagram.com/p/CbD5vJuqG1o/>

Friedman, S. G. (2016). *What's Wrong With This Picture? Effectiveness Is Not Enough*. [PDF] Behavior Works. <https://www.behaviorworks.org/files/articles/What's%20Wrong%20With%20this%20Picture-General.pdf>

Friedman, S. G. (2020). *Why Animals Need Trainers Who Adhere to the Least Intrusive Principle: Improving Animal Welfare and Honing Trainers' Skills*. [PDF] Behavior Works. <https://www.behaviorworks.org/files/articles/Why%20Animals%20Need%20Trainers%20Who%20Adhere%20to%20a%20Procedural%20Hierarchy.pdf>

Friedman, S. G. (2021). *NEI TEC Talk: Errorless Learning Week* (Videó). <https://naturalencounters.com/nei-tec-talk-week-25-errorless-learning-week/>

Gaines, S. & Shelley J. (hosts). (2021. február 17.) *Wags Lyrical - This weeks amazing guest is forensic dog bite investigator Jim Crosby* (No. 5) [audio podcast epizód] Wags Lyrical - The Pet Welfare Podcast. <https://www.facebook.com/jordanwshelley/videos/736356743566085>

Idegen Szavak Gyűjteménye. Eufemizmus. *Az Idegen Szavak Gyűjteményéből*. 2022.11.12. <https://idegen-szavak.hu/eufemizmus>

Kapteijn, C. M., van der Borg, J. A. M., Vinke, C. M., Arndt, S. S. (2020). Schokken of brokken? De negatieve effecten van de elektronische halsband op het welzijn van honden en positieve trainingsmethoden als alternatief. *Tijdschrift voor Diergeneeskunde*, 145 (8): 16-19.

Lindsay, S. R. (2005). *Handbook of Applied Dog Behavior and Training* (Vol. 3). Wiley.

Luescher A. U. (2015). Canine and Feline Behavior for Veterinary Technicians and Nurses. J. K. Shaw, & D. Martin (Eds.), *Canine behavior and development* (pp. 30-50). John Wiley & Sons, Inc.

- Masson, S., Nigrón, I. and Gaultier, E. (2018). Questionnaire survey on the use of different e-collar types in France in everyday life with a view to providing recommendations for possible future regulations. *Journal of Veterinary Behavior*, 26. <https://doi.org/10.1016/j.jveb.2018.05.004>
- Mills, D. S., Demontigny-Bédard, I., Gruen, M., Klinck, M. P., McPeake, K. J., Barcelos, A. M., Hewison, L., Van Haevermaet, H., Denenberg, S., Hauser, H., Koch, C., Ballantyne, K., Wilson, C., Mathkari, C. V., Pounder, J., Garcia, E., Darder, P., Fatjó, J., & Levine, E. (2020). Pain and problem behavior in cats and dogs. *Animals*, 10(2). <https://doi.org/10.3390/ani10020318>
- Murphy, K. (2022a). *Pain Rewires the Brain* [Videó]. <https://www.behaviorvets.com/>
- Murphy, K. (2022b). *Does Punishment-Based Training Cause Mental Illness?* [Videó]. <https://www.behaviorvets.com/>
- Owings, S. (2021). *Impulse control – mindset matters pt. 1 of 2*. <https://tromplo.com/impulse-control-mindset-matters-pt-1-of-2/>
- Owings, S. (2022) Trust Code Pt. 1. [Webinárium] Tromplo. <https://tromplo.com/>
- Polsky, R.H. (1994). Electronic shock collars: Are they worth the risks? In *Journal of the American Animal Hospital Association* 30(5) 463-468
- Poon, C. S. & Schmid, S. (2012). Nonassociative Learning. In Seel, N.M. (eds) *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. 2475–2477. https://www.academia.edu/17249781/Nonassociative_Learning
- Reid, P. J. (1996). *Excel-erated learning: Explaining in plain English how dogs learn and how best to teach them* (1st ed). James and Kenneth.
- Rybicka, A [@everydayskinnerian]. (2020. december 14.). *Why electronic collars work?* [Kép] Instagram. <https://www.instagram.com/p/CIyJPn1Hdqh/>
- Salamone J. D., & Correa, M. (2012). The Mysterious Motivational Functions of Mesolimbic Dopamine. In *Neuron*, 76 (3): 470 DOI: 10.1016/j.neuron.2012.10.021
- Schneider, S. M. (2012). *The Science of Consequences: How They Affect Genes, Change the Brain, and Impact Our World* (1st ed.). Prometheus.
- Schreiter K., Petrétai D., Tilki K. (2021). *Támpontok az állatkinzás nyomozásához* (Első kiadás). Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Schubert, Jonckheer, & Kolbe. (2021). *Shock Collars Marketed as Safe May Be Dangerous and Painful to Pets*. <https://www.classactionlawyers.com/blog/shock-collars>

Shaw, J. K. (2015). Specific behavior modification techniques and practical applications for behavior disorders. In Shaw J. & Martin D. (Eds.), *Canine and Feline Behavior for Veterinary Technicians and Nurses* (pp. 213).

Shikashio, M. (host). (2022. július 25.). Dr. Kristina Spaulding PhD. [audio podcast epizód] *The Bitey End of The Dog*. <https://open.spotify.com/episode/2uzutlq3jcveNEtJVRsxNV?si=7b66d4f47a344321>

Starinsky, N. S., Lord, L. K., & Herron, M. E. (2017). Escape rates and biting histories of dogs confined to their owner's property through the use of various containment methods. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 250(3). <https://doi.org/10.2460/javma.250.3.297>

Tenzin-Dolma, L. (2019. február 10.). *ISCP webinar Craig Ogilvie. Communication and Arousal & Problematic Behaviours* [Webinárium]. YouTube.

Todd, Z. (2020). *Wag: The science of making your dog happy* (1st ed.). Greystone Books.

Townsend, L., Dixon, L., & Buckley, L. (2022). Lead pulling as a welfare concern in pet dogs: What can veterinary professionals learn from current research? *The Veterinary Record*, 191(10). <https://doi.org/10.1002/VETR.1627>

Tudge, N., & Nilson, S. (2021, August 17). The Physical Effects of Harmful Training Devices. *BARKS from the Guild*. <https://barksmagazine.com/the-physical-effects-of-harmful-training-devices/>

Wynne, C. D. L. (2019). Dog is Love: *Why and how your dog loves you* (1st ed.). Mariner Books.